

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

**Odsun německého obyvatelstva na Chebsku po druhé
světové válce**

Denisa Sobotková

Plzeň 2016

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra historických věd

Studijní program Historické vědy

Studijní obor Obecné dějiny

Bakalářská práce

Odsun německého obyvatelstva na Chebsku po druhé světové válce

Denisa Sobotková

Vedoucí práce:

PhDr. Lukáš Novotný, Ph.D.

Katedra historických věd

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2016

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2016

Na tomto místě bych ráda poděkovala PhDr., Lukáši Novotnému, Ph.D. za jeho cenné rady a připomínky, pomoc a ochotu, které mi poskytl při vedení této bakalářské práce.

Obsah

1	Úvod.....	1
2	Odsun Němců z Československa	4
2.1	„Divoký“ odsun.....	4
2.2	Jednání „velké trojky“ na konferenci v Postupimi.....	6
2.3	Organizovaný odsun.....	7
3	Odsun Němců z Chebska.....	10
3.1	Chebsko mezi lety 1938–1945.....	10
3.2	Osvobození Chebu	12
3.3	Zajatecké tábory v Chebu 1945	14
3.4	Správa města 1945–1946.....	15
3.5	„Divoký“ odsun na Chebsku a místní situace do konce roku 1945.....	17
3.6	Rok 1946 a organizovaný odsun na Chebsku	25
4	Odsunutí Němci v poválečném Německu	31
4.1	Německo v prvních letech po skončení války	31
4.2	Vysídlenci v nové vlasti.....	33
4.3	Vysídlenecká politická aktivita	36
4.4	Sídlíště pro odsunuté Němce	37
5	Závěr.....	40
6	Seznam pramenů a odborné literatury.....	43
6.1	Nevydané prameny.....	43
6.2	Odborná literatura	43
6.3	Odborné články.....	45
6.4	Periodika.....	45
6.5	Internetové zdroje.....	46
7	Resumé	47
8	Přílohy	48

1 Úvod

Vysídlení německého obyvatelstva lze označit za důležitou kapitolu moderních dějin střední Evropy, která ukončila dlouholeté česko-německé soužití. Toto téma jsem si zvolila na základě toho, že jsem se narodila a žiji v oblasti bývalých Sudet, konkrétně ve městě Chebu, který byl odsunem Němců značně poznamenán a jehož téma je zde dodnes aktuální.

Hlavním cílem bakalářské práce je popsat průběh a následky odsunu německého obyvatelstva. Dále pak podrobněji předložit charakteristiku odsunu na příkladu konkrétního území, které představuje již zmíněné město Cheb, včetně zbylého území bývalého chebského okresu. V neposlední řadě je úkolem této práce přiblížit poměry, které panovaly v poválečném Německu a život, kterému se zde odsunutá německá obyvatelstva muselo přizpůsobit. Celkově je hlavní text práce vymezen květnem 1945 a rokem 1947.

Bakalářská práce je rozdělena do tří hlavních kapitol, které jsou dále rozděleny do podkapitol. Při psaní bakalářské práce jsem využila přímé, komparativní a diachronní metody, kdy jsem po nashromáždění informací ze sekundární odborné literatury a archivních pramenů provedla chronologický popis této historické události. První kapitola bakalářské práce popisuje odsun německého obyvatelstva v rámci území celého bývalého Československa. Charakterizuje jednotlivé etapy odsunu, to jest „divoký“ a organizovaný odsun. Součástí této kapitoly je mimo jiné také popis jednání „velké trojky“, která se sešla v létě 1945 v německé Postupimi a její následky pro německé obyvatelstvo. Při psaní této kapitoly jsem čerpala zejména ze sekundární odborné literatury, která se k tématu odsunu váže, převážně tedy z díla Jaroslava Kučery – *Odsun nebo vyhnání?*, na které jsem nejvíce uvítala její komplexnost a chronologii při popisu daného tématu, dále jsem pak využila článků autorů

Adriana von Arburga a Tomáše Staňka s názvem *Organizované divoké odsuny? Úloha ústředních orgánů při provádění „evakuace“ německého obyvatelstva*, které pro jejich obsáhlost vyšly ve třech částech a byly uveřejněny ve třech po sobě následujících výtiscích časopisu *Soudobé dějiny*. Studie se detailně zabývá úlohou ústředních orgánů v průběhu odsunu Němců v jeho první fázi a to od osvobození Československa po konec září 1945. Dále jsem čerpala z díla Jana Němečka a kolektivu *Cesta k dekretům a odsunu Němců*, kde se autor věnuje zejména období od vzniku samostatného Československa až po konec roku 1946, kdy byla zastavena hlavní vlna organizovaného odsunu. Autor se taktéž zabývá vývojem vztahů mezi sudetskými Němci a českými obyvateli.

Druhá kapitola bakalářské práce se zabývá vysídlením německého obyvatelstva na Chebsku. Kapitola zachycuje situaci na Chebsku od jeho osvobození americkou armádou až po dodatečné odsuny po roce 1946. Součástí kapitoly je i charakteristika sběrných táborů, které byly v chebském regionu zřízeny na konci druhé světové války. Při psaní této kapitoly jsem čerpala především z regionální literatury a dochovaných archiválií. Jako důležitý zdroj mi posloužila kniha Jitky Chmelíkové s názvem *Osvobození – Cheb 1945*, která detailně zachycuje život na Chebsku na konci a následně po skončení druhé světové války. Publikace podrobně zachycuje zejména osvobození města a jeho okolí americkou armádou a dále popisuje následné poválečné měsíce, včetně odsunu chebských Němců. Dále potom práce Jiřího Berana a kolektivu – *Dějiny Karlovarského kraje*, která zachycuje historii Karlovarského kraje od pravěku po současnost a která rovněž obsahuje kapitolu věnující se odsunu německého obyvatelstva z tohoto kraje. Hlavním zdrojem však byla *Kronika města Chebu* nebo nevydané prameny Státního okresního archivu v Chebu, které jsou uloženy ve fondech Okresního národního výboru a Městského národního výboru.

V poslední kapitole je popsána situace v poválečném Německu a integrace odsunutých Němců na tomto území. V této části bakalářské práce bylo čerpáno jak z české, tak i z cizojazyčné literatury. Mezi podstatné zdroje psané v češtině lze označit knihu Aleny Wagnerové s názvem *Odsunuté vzpomínky*, která ilustruje vzpomínky odsunutých Němců a jejich následný osud a proces přizpůsobení se v poválečném Německu nebo knihu *Návraty sudetské otázky* od historika Václava Houžvičky, která představuje souhrn poznatků nejen o vysídlení německého obyvatelstva a jeho důsledcích, ale i o vývoji česko-německých vztahů od poloviny 19. století. Nejdůležitějším zdrojem při psaní této kapitoly se stala práce Andrease Kosserta s názvem *Chladná vlast*, která představuje reálný obraz odsunutých Němců po roce 1945 a vyvrací představu o úspěšné integraci německého obyvatelstva po příchodu do nové vlasti.

2 Odsun Němců z Československa

2.1 „Divoký“ odsun

Vysídlení německého obyvatelstva lze datově rozdělit do tří etap. První etapu tvořil „divoký odsun“, který probíhal od poloviny května 1945 a jenž měl být ukončen v srpnu téhož roku, na základě usnesení „velké trojky“ na konferenci v Postupimi, jenž proběhla od 17. července do 2. srpna 1945. Druhou fází tvořil organizovaný odsun, který započal na sklonku roku 1945. Hlavní fáze odsunu vyvrcholila během roku 1946 a skončila na jaře 1947. Poslední fáze je označována jako dodatečný odsun, který probíhal až do 50. let 20. století a během něhož docházelo k odsunu jednotlivých Němců, kteří, ať už nuceně či dobrovolně, setrvali na území Československa. „Divoký“ odsun byl první fází nuceného vysídlení Němců z Československa, které probíhalo v prvních poválečných měsících, tedy od poloviny května do srpna 1945. Odsun postrádal jednotné řízení a doprovázela ho řada brutalit a násilností, jenž byly na německém obyvatelstvu páhány zejména v několika prvních týdnech bezprostředně po osvobození Československa ze strany revolučních gard, partyzánských skupin, československých nebo sovětských vojáků či jiných paramilitárních skupin. Ponižení a krutosti, jako byla ztráta občanských práv a svobod, zatýkání, znásilňování německých žen či konfiskace majetku, byly důsledkem vzestupu radikálního nacionalismu, silného antiněmeckého smýšlení a touhy po odplatě, která odrážela události minulých let, zejména pak šestiletou nacistickou okupaci. Jednalo se především o funkcionáře nacistických organizací, členy SA a SS a těch obyvatel německé národnosti, kteří se přistěhovali z Třetí říše po 1. říjnu 1938. V prvních poválečných měsících, došlo k 4–6000 sebevražd ze strany německého obyvatelstva. Hlavním důvodem byl strach z dalšího osudu.¹

¹ NĚMEČEK, Jan, *Cesta k dekretům a odsunu Němců*, Praha 2002, s. 87.

Nejznámější velkou vysídlovací akcí „divokého“ odsunu byl „brněnský pochod smrti“, jenž probíhal během 30.–31. května 1945 a během kterého bylo vyhnáno na rakouské hranice kolem 20 000 obyvatel německé národnosti, zejména žen, dětí a starců. Většina z nich byla v následujících týdnech z Rakouska vrácena a následně umístěna do internačního tábora v Pohořelicích. Během brněnského pochodu přišlo o život na 1700 obyvatel německé národnosti.²

Mezi další příklady lze uvést výbuch muničního skladu v Krásném Březně v Ústí nad Labem, ke kterému došlo 31. července 1945 a kdy zemřelo nejméně 40 Němců nebo zastřelení 265 karpatských Němců v Horních Moštěnicích u Přerova,³ známé také jako Přerovský masakr nebo masakr na Švédských šancích, k němuž došlo v noci z 18. na 19. června téhož roku. Zavražděny byly převážně ženy a děti.⁴

O odsunech bylo zpravidla rozhodováno jen několik hodin předem. Výběr odsunuvších, byl volen náhodně, například určením městské čtvrti nebo okruhu ulic. Povolená váha zavazadel činila 25–30 kg. Němci si s sebou mohli vzít velmi nízkou částku peněz, která činila 100 říšských marek. Vývoz veškerých cenností byl přísně zakázán. Od počátku června došlo ke snaze zlepšit organizaci při provádění odsunu, když hlavní režii převzala československá armáda. Důvodem bylo zefektivnění a zrychlení jednotlivých odsunových akcí. „Divoký“ odsun se týkal zejména německých obyvatel z vnitrozemí, kteří byli postupně transportováni do sovětských okupačních pásem v Rakousku a Německu.⁵

„Divoký“ odsun se příliš nedotkl oblastí, které byly po skončení druhé světové války osvobozeny americkou armádou, jelikož Američané byli zásadním způsobem proti nehumánnímu a násilnému odsunu autochtonních Němců.⁶ Přesný počet obyvatel německé národnosti, kteří byli v době „divokého“ odsunu

² STANĚK, Tomáš, *Předpoklady, průběh a důsledky vysídlení Němců z Československa (1918–1948)*, Ostrava 1992, s. 45.

³ NĚMEČEK, s. 87.

⁴ ŠPALKOVÁ, Marie, *Horní Moštěnice. Kapitoly z dějin obce*, Horní Moštěnice 2006, s. 114–115.

⁵ KUČERA, Jaroslav, *Odsun nebo vyhnání? Sudetští Němci v Československu v letech 1945–1946*, Praha 1992, s. 13–14.

⁶ ARBURG, Adrian von, STANĚK, Tomáš, *Organizované divoké odsuny? Úloha ústředních orgánů při provádění „evakuace“ německého obyvatelstva (květen až září 1945)*. In: *Soudobé dějiny* 12, 2006, 1–2, s. 30.

nuceni odejít z Československa, je velmi nejasný. Hrubý odhad československého armádního zdroje z přelomu července a srpna 1945 uvádí počet 450–560 000 Němců.⁷ Jiné zdroje uvádí až 750 000 odsunutých Němců, z nichž 80 % skončilo v sovětské okupační zóně.⁸

2.2 Jednání „velké trojky“ na konferenci v Postupimi

Postupimská konference, která se konala na zámku Cecilienhof nedaleko Berlína, se stala důležitým mezníkem v odsunu německého obyvatelstva. Konference probíhala od 17. července do 2. srpna 1945 za účasti nejvyšších představitelů tří velmocí. Za Sovětský svaz to byl Josef Stalin, USA zastupoval Harry Truman, zástupcem Velké Británie byl Winston Churchill, kterého posléze nahradil premiér Clement Attlee. Ústřední roli, týkající se otázky odsunu německého obyvatelstva, sehrál XIII. článek Závěrečné zprávy, ve které se uvádí: *„Tři vlády prozkoumaly tuto otázku po všech stránkách a uznaly, že německé obyvatelstvo nebo jeho složky, které zůstávají v Polsku, Československu a v Maďarsku, bude třeba odsunout do Německa. Jsou zajedno v tom, že jakýkoliv odsun musí být prováděn spořádaně a lidsky.“*⁹ V třetím odstavci XIII. článku byly zmíněné země vyzvány k prozatímnímu zastavení probíhajících a plánovaných vysídlovacích akcí.

Československá vláda se výsledky konference zabývala již den po jejím skončení, tj. 3. srpna 1945. Ačkoliv bylo usnesení „velké trojky“ československou vládou přijato kladně, výzva k pozastavení probíhajících odsunů vzbudila mezi československými politiky mírné rozpaky. *„K výzvě Spojenců zablokovat prozatímně hromadné vysídlování německého obyvatelstva premiér Z. Fierlinger uvedl, že se transfer nemá zastavit, dokud sovětské*

⁷ KUČERA, s. 16.

⁸ ARBURG, Adrian von, STANĚK, Tomáš, *Organizované divoké odsuny? Úloha ústředních orgánů při provádění „evakuace“ německého obyvatelstva (květen až září 1945)*. In: Soudobé dějiny 13, 2006, 3–4, s. 373–374.

⁹ HOUŽVIČKA, Václav, NOVOTNÝ, Lukáš, *Otisky historie v regionálních identitách obyvatel pohraničí. Sebedefinice a vzájemné vnímání Čechů a Němců v přímém sousedství*, Praha 2007, s. 22.

authority to nežadají‘.¹⁰ Československá vláda se usnesla na tom, že mají odsuny Němců pokračovat a příslušnou pasáž Závěrečné zprávy takřka ignorovala. 16. srpna 1945 došlo k zaslání československé nóty Spojencům, která tuto skutečnost zamlčovala, avšak obsahovala ujištění, že následující odsuny německého obyvatelstva budou probíhat organizovaně, lidsky a pod mezinárodní kontrolou.¹¹

2.3 Organizovaný odsun

Dne 20. listopadu 1945 došlo v Berlíně, Spojeneckou kontrolní radou pro Německo, ke schválení plánu o odsunu německého obyvatelstva dle zásad, které byly dohodnuty v Postupimi. Organizovaný odsun z Československa měl být rozdělen do tří fází. První etapa měla probíhat do poloviny roku 1946 a měla vyčerpat odsunové kvóty, které byly stanoveny pro jednotlivé okresy. Druhá etapa se měla týkat zbývajících Němců, s výjimkou antifašistů, dále osob ze smíšených manželství a specialistů s jejich rodinami. Závěrečná fáze odsunu měla vyřešit odsun kvalifikovaných pracovních sil v průmyslu a zemědělství.¹² Dle plánu mělo být z Československa, Maďarska a Rakouska odsunuto na 3 150 000 Němců, z Polska poté na 3 500 000 německých obyvatel. Konkrétně z Československa mělo dojít k odsunu 750 000 obyvatel německé národnosti do sovětské okupační zóny a 1 750 000 do okupační zóny americké.¹³ Do konce roku 1945 byla na území Československa zřízena sběrná střediska, včetně středisek nemocničních a karanténních, kde byli odsunovaní Němci soustřeďováni.

Na českém území se nacházelo 104 sběrných středisek, 75 v Čechách, 29 na Moravě a ve Slezsku. Na Slovensku se nacházela tři sběrná střediska. Každé středisko mělo pojmout na 1200 odsunovaných Němců potřebných k odsunu. Střediska se nacházela převážně v blízkosti železnic a v místech s větší

¹⁰ ARBURG, Adrian von, STANĚK, Tomáš, *Vysídlení Němců a proměny českého pohraničí 1945–1951. Duben – srpen/září 1945: „Divoký odsun“ a počátky osidlování*, Středokluky 2011, s. 118.

¹¹ Tamtéž, s. 119.

¹² NĚMEČEK, s. 87.

¹³ Tamtéž, s. 99–100.

transporty započaly během května téhož roku. Dle nově stanové kvóty, z 1. června 1946, mělo být do sovětské okupační zóny od června do konce listopadu odsunuto na 600–650 000 Němců. Kromě železničních tratí Děčín-Pirna a Tršnice-Bad Brambach byly sjednány i lodní transporty Labi. První vlakový transport do sovětské okupační zóny opustil území Česka 10. června 1946.¹⁴

Největší intenzity nabyly odsuny v letních měsících 1946, zejména pak v červenci. Denně bylo z území Česka odbaveno jak do americké, tak i sovětské okupační zóny přes 12 transportů po 14 400 osobách. V polovině roku 1946 tak mělo české země opustit na 356 432 Němců.¹⁵ Slovensko během července odbavilo pouze 12 transportů s německým obyvatelstvem.¹⁶ Pro předávání transportů byly určeny dvě přijímací stanice. Pro transporty určené do amerického okupačního pásma to byl Cheb a Domažlice, pro odsun do sovětského pásma Pirna a Bad Brambach. Němci byli den před odsun shromážděni na stanoveném místě, kde jim byl oznámen čas a místo, kde je čekala následujícího dne kontrola a definitivní zařazení do odsunu. Taktéž byli poučeni o rozsahu povoleného majetkového vybavení a o předmětech a cennostech, které podléhaly zákazu vývozu. V den odsunu byli Němci nuceni uzamknout své byty a domy, klíčové dírky opatřit páskou s jejich podpisem. Zakázané předměty uzavřít do balíčků, které byly opatřeny jmény majitele, adresou a seznamem předmětů. Balíčky byly následně odevzdávány na shromaždišti, kde byla prováděna kontrola zavazadel a osobní prohlídka. Následně byli Němci převezeni do sběrných středisek, kde jim byla provedena lékařská prohlídka a sestaven seznam transportů.¹⁷

V září 1946 došlo k jednání sovětské, americké a československé vlády v Berlíně, kde bylo stanoveno, že odsuny do americké okupační zóny budou

¹⁴ Tamtéž, s. 25.

¹⁵ Tamtéž, s. 26.

¹⁶ STANĚK, *Předpoklady, průběh a důsledky vysídlení*, s. 71.

¹⁷ KUČERA, s. 27–28.

probíhat do konce října téhož roku. Během zbývajících týdnů mělo dojít k odbavení tří transportů denně. Výjimku tvořili antifašisté, kteří byli odbavováni v 3–4 transportech týdně.¹⁸

Hlavní fáze odsunu do sovětského okupačního pásma byla ukončena 27. října 1946, do amerického o dva dny později.¹⁹ Tuto fázi odsunu symbolicky ukončil transport, který byl odbaven 29. října 1946 z Dvorů u Karlových Varů. Dle oficiálních československých údajů mělo být z Československa do amerického okupačního pásma odsunuto na 1 415 135 a do sovětského na 750 000 obyvatel německé národnosti. K odsunu bylo uvolněno 500 miliónů korun, bylo využito 1646 vlakových souprav, dále 12 lodí, 4 lazaretní vlaky a nákladní automobily. Jak uvedl prezident Edvard Beneš ve svém projevu na pražské manifestaci z 29. října 1946: „(...) *ode dneška, nejen po právu, nýbrž i ve skutečnosti náš stát je státem národním, státem jen Čechů a Slováků* (...).“²⁰

Transporty s Němci však pokračovaly, ač v menším měřítku, i během následujících let. Během této fáze, jež je označována jako dodatečný odsun, opustilo Československo bezmála 20 000 Němců. Většinou se jednalo o německé rodiny nebo jednotlivce, jejichž rodinní příslušníci byli odsunuti v minulých letech.²¹

¹⁸ BENEŠ, Zdeněk a kol., *Rozumět dějinám. Vývoj česko-německých vztahů na našem území v letech 1848–1948*, Praha 2002, s. 261.

¹⁹ NĚMEČEK, s. 100.

²⁰ STANĚK, *Předpoklady, průběh a důsledky vysídlení*, s. 75.

²¹ BENEŠ, s. 215.

3 Odsun Němců z Chebska

3.1 Chebsko mezi lety 1938–1945

Rok 1938 byl pro chebský region bouřlivým a převratným rokem. Podepsáním Mnichovské dohody ze dne 30. září 1938 bylo české pohraničí definitivně připojeno k Třetí říši. 3. října 1938 došlo k návštěvě Adolfa Hitlera, po kterém bylo následně pojmenováno i hlavní chebské náměstí.²² Chebští Němci považovali připojení českého pohraničí k nacistickému Německu jako splnění jejich dlouholetých přání a tužeb. Hitlera oslavovali jako „osvoboditele“ od národnostního útlaku ze strany československého státu.²³

Dne 20. listopadu 1938 byly na základě mezivládního protokolu ustanoveny nové hranice mezi Československem a říší. K Německu byly připojeny následující západočeské politické a soudní okresy: Aš, Falknov nad Ohří,²⁴ Cheb, Vildštejn, Jáchymov, Kadaň, Doupov, Kraslice, Mariánské Lázně, Lázně Kynžvart, Loket, Nejdek, Horní Blatná, Přísečnice, Vejprty, Teplá, Bečov nad Teplou, Karlovy Vary, Bechov a Žlutice. Dle statistiky z roku 1939 činil celkový počet obyvatel zmíněných území 566 866 osob.²⁵

Připojení Sudet předcházelo v roce 1935 vítězství Sudetoněmecké strany (SdP) v parlamentních volbách. Její předsedou byl Konrad Henlein, který tuto stranu založil v Chebu v roce 1933 jako Sudetoněmeckou vlasteneckou frontu. Za úspěchem Henleina stála především finanční pomoc, která přicházela ze strany nacistického Německa a nespokojenosti českých Němců a jejich postavení v prvorepublikovém vývoji, která vyvrcholila bezprostředně po Hitlerově proslovu na sjezdu NSDAP v Norimberku, které se konalo 12. září 1938. Hitlerův proslov odstartoval hromadné násilí ze stran sudetských Němců, které bylo pácháno nejen na Židech, ale i českých občanech a německých antifašistech, kteří byli slovně i fyzicky, často až smrtelně, napadáni. Mnoholeté česko-německé soužití tak bylo definitivně zničeno.

²² CHMELÍKOVÁ, Jitka, *Osvobození – Cheb 1945*, Cheb 2005, s. 5–6.

²³ BERAN, Jiří a kol., *Dějiny Karlovarského kraje*, Karlovy Vary 2004, s. 144.

²⁴ Původní název pro Sokolov (platný do roku 1948).

²⁵ Tamtéž, s. 145.

Demokracie první Československé republiky byla zcela potlačena. Byla zavedena cenzura, konfiskace českého a židovského majetku nebo státní policie – gestapo, které potlačovalo jakékoliv odpory vůči nacistickému režimu. Za jedinou politickou stranu bylo ustanoveno NSDAP. Konrad Henlein byl jmenován župním vedoucím nacistické strany a K. H. Frank, karlovarský rodák, jeho zástupcem. Během tzv. Křišťálové noci, která se odehrála z 9. na 10. listopadu 1938, a která je často uváděna jako počátek holocaustu, došlo k vypálení chebské synagogy a poškození židovského hřbitova. Během podzimu 1938 bylo na Chebsku zatčeno minimálně 971 osob, většinou se jednalo o německé antifašisty jakékoliv politické orientace, kteří byli posláni do koncentračního tábora v Dachau, Buchenwaldu nebo Flossenbürgu či pracovních táborů, které se nacházely v karlovarském kraji, např. v Ostrově nad Ohří a Nové Roli. Části českých obyvatel se podařilo utéci do vnitrozemí, několika rodinám z řad německých antifašistů a Židů z Chebu se podařilo emigrovat do západní Evropy, kde se aktivně zapojovali do bojů proti německému nacistickému režimu.²⁶

Během druhé světové války Chebem projížděly transporty vězňů, které směřovaly do německých koncentračních táborů. V koncentračním táboře Dachau zemřel v březnu 1945 i bývalý chebský starosta Andreas Prokisch, který zde byl uvězněn za protiněmecké výroky. Jakékoliv snahy o odpor, pomoc válečným zajatcům, pohlavní styky s cizinci nebo například projevy nesouhlasu vůči vládnoucímu režimu byly gestapem tvrdě trestány.²⁷

Ze strachu z blížících se spojeneckých front, docházelo na sklonku války k hromadné evakuaci vězňů – tzv. pochodům smrti. Vězni procházeli v ne zcela humánních podmínkách i Chebem a jeho okolím. Jedním z příkladů byl pochod vězňů z koncentračního tábora Svatava, kteří měli být přesunuti do koncentračního tábora

²⁶ CHMELÍKOVÁ, s. 8–9.

²⁷ Tamtéž, s. 13.

Helmbrecht. Chebští Němci projevili k vězňům znatelnou nenávisť. Dle výpovědi jednoho z přeživších byli vězni na chebském náměstí napadeni mládeží z Hitlerjugend, kteří na ně fyzicky zaútočili, plivali na ně či jim hrubě nadávali.²⁸

3.2 Osvobození Chebu

97. pěší divize 3. americké armády pod vedením brigádního generála Miltona B. Hasleye sehrála klíčovou roli při osvobození chebského regionu. Po vylodění ve Francii 2. března 1945 a po úspěšných bojích o německá města v Porýní a Porúří byli američtí vojáci přesunuti do Bavorska. V noci z 22. na 23. dubna 1945 dorazila americká armáda k Marktrechwitz, které se nachází přibližně 30 km od Chebu. Proti postupující americké armádě učinili nacisté v čele s Henleinem patřičná opatření. Plán ARZL,²⁹ který proběhl ve čtyřech etapách, byl do konce dubna 1945 realizován na trase Cheb-Aš. Plán náležitě plnila jak místní úřadovna gestapa, tak i chebští nacističtí úředníci, kteří se důkladně postarali o odstranění archivů a veškerých dokumentů. Na popud tehdejšího starosty Dr. Janka si lidé rozebrali zásoby bot, tabáku, cukru, nádobí, prádla nebo vojenských předmětů. Prázdná vojenská skladiště byla následně zapálena nebo vyhozená do povětří. Před příchodem americké fronty taktéž zajistila německá armáda spolu s domobranou – *Volkssturmem* všechny mosty vedoucí přes železnice a přes řeku Ohři a připravila je na následné vyhození do vzduchu. Velitelem obrany města, která se skládala z domobrany mužů starších 50 let, dále tisíce německých vojáků, chlapců z Hitlerjugend nebo maďarských dělostřelců, se stal říšský Němec Geissler. Nacisté původně spoléhali na pomoc vlasovců, kteří měli v roce 1944 k dispozici chebské výcvikové letiště. Ti však, stejně jako maďarští vojáci, padli do zajetí americké armády. Dělostřelecké útoky byly zahájeny 24. dubna z obcí Pomezí a Tůně. Téhož dne

²⁸ *Železniční transporty a pochody smrti vězňů koncentračních táborů a válečných zajatců přes české země zima a jaro 1945.* In: České národní listy [online], [cit. 25. 2. 2016]. Dostupné z: http://www.ceskenarodnilisty.cz/clanky/Pochody_sm_rti.htm.

²⁹ ARZL – plán uskutečňovaný po vojenské i celní linii, který probíhal ve 4 etapách: 1. Uvolnění (*Auflockerung*); 2. Vyklizení (*Räumung*); 3. Ochromení (*Lähmung*); 4. Zničení (*Zerstörung*).

k večeru se americké armádě podařilo proniknout do města, boje však na několika místech pokračovaly celou noc. 26. dubna američtí vojáci zastřelili majora Geissler. Bezprostředně po jeho smrti byla Dr. Jankou v 14:30 v chebské nemocnici podepsána kapitulace města. Starosta byl nucen abdikovat, následně byl zajat americkou armádou a odvezen do bavorského internačního tábora. O dva dny poté, 28. dubna 1945, se Konrad Henlein pokusil spolu s jednotkami SS o znovudobytí města, ale i přes podporu dělostřelectva, tanků a obrněných vozidel byl jeho útok americkou armádou odražen. Ačkoliv bylo město oficiálně osvobozeno, zůstávalo i nadále chebské letiště v rukou nacistů. Z toho důvodu jednotka 387. pluku 97. divize zahájila ofenzivu, která skončila po několika hodinách vítězstvím. 29. dubna obsadil linii Františkovy Lázně-Cheb-Waldsassen-Pfaffenreuth 18. pěší pluk 1. pěší divize, který zde nahradil 97. divizi. 1. pěší divize, v jejíž čele stál generál major Clift Andrus, zřídila v Chebu svůj generální štáb a zapojila se do bojů o obce Potočiště, Odrava, Mostov nebo Obilná. Sřety mezi americkou armádou a německými vojáky definitivně ustály na počátku května 1945. 7. května 1945 podepsalo Německo kapitulaci v Remeši. Kromě již zmíněných obcí na Chebsku byl 1. pěší divizí osvobozen ženský koncentrační tábor ve Svatavě u Sokolova. 7. května 1945 taktéž vstoupily americké jednotky do Karlových Varů, které byly součástí demarkační čáry Karlovy Vary-Plzeň-České Budějovice. Převážně však byly Karlovy Vary obsazeny sovětskou armádou. 1. pěší divize zůstala na Chebsku do konce června 1945, následně byla vystřídána 79. pěší divizí.³⁰

Nálety spojenců, které probíhaly od března do dubna 1945, byla v Chebu zničena řada objektů a památek. K nejhorším náletům došlo ve dnech 25. března, 8. a 9. dubna. Bombardováním bylo zničeno a poškozeno na 400 domů,

³⁰ Tamtéž, s. 35–41.

došlo k úplnému zničení vojenského letiště a učiliště, letecké továrny nebo věže kostela sv. Bartoloměje. Taktéž došlo k zasažení chebského nádraží, ochromena byla nejen železniční, ale i silniční doprava. Nálety si vyžádaly na 80 lidských obětí.³¹

3.3 Zajatecké tábory v Chebu 1945

Ve městě na konci války fungovaly čtyři zajatecké tábory, z nichž jeden byl zřízen pro polské zajatce, kteří byli do rodné vlasti navráceni v červenci 1945. Mezi další repatrioty patřili vězni z koncentračních táborů nebo váleční zajatci jiných národností, především francouzské, dánské, norské či nizozemské. Ti se do vlasti vraceli buď na vlastní pěst nebo jim byla poskytnuta pomoc tzv. repatriačním úřadem, který zároveň pomáhal osobám vracejícím se do Československa. Němečtí vojáci, kteří museli po prohrané válce odevzdat zbraně, prověřovali v táborech američtí vojáci. Hlavní sběrný tábor se rozkládal na území Maškova, Horních a Dolních Dvorů a Dřenice. Byl založen dva dny po osvobození Chebu americkou armádou. Tábor byl opatřen pevným ostnatým drátem. Němečtí vojáci spali v provizorních podmínkách – na poli, ve stanech nebo v nákladních automobilech. Tábor, který byl jedním z největších v západních Čechách, fungoval do září 1945.³² Povinností každého německého vojáka bylo vyplnění dotazníku o svém postavení a činnosti za války, čímž se podařilo americkým úřadům odhalit několik nacistických zločinců, které byli následně předáváni československým úřadům. Jen hlavním táborem mělo projít na 50 000 osob. Zajatci pocházející především z chebského okresu, přečkávali v táborech několik dnů, během kterých byli vyslýcháni 79. pěší divizí americké armády. Mezi zajatci byli i občané maďarské národnosti, kteří byli během války německými spojenci, a již se měli podílet na obraně města.³³

³¹ Státní okresní archiv Cheb (dále jen SOkA), fond č. 314, Inventáře a katalogy fondů Okresního archivu v Chebu 1945–1971, s. 8.

³² *Zajatecký tábor na Chebském letišti*. In: Sudetenland [online], [cit. 10. 2. 2016]. Dostupné z: <http://sudetenland.cz/zajatecky-tabor-chebskem-letisti/>.

³³ CHMELÍKOVÁ, s. 56–58.

Dne 8. května 1945 byl z Lokte do Chebu převezen Konrad Henlein, který byl za doprovodu tlumočnicka a pobočnicka vyslechnut 1. pěší divizí v jednom ze zajateckých táborů. Druhý den byl americkými vojáky převezen do Plzně, kde v jednom z plzeňských zajateckých táborů z 9. na 10. květen spáchal sebevraždu. Jeho rodina byla v následujících měsících odsunuta do Německa.³⁴

3.4 Správa města 1945–1946

Bezprostředním úkolem po osvobození americkou armádou bylo nahradit předchozí správní aparát, zajistit státní majetek a postihnout válečné zločince. Dále bylo nutné uvést do pořádku válkou zničené město.³⁵ 1. května 1945 překročil hranice a přijel do Pomezí u Chebu Československý kombinovaný oddíl, který se stal první československou jednotkou na západě a jenž sehrál utváření městské samosprávy důležitou roli. Došlo k symbolickému vztyčení vlajky a k slavnostnímu proslovu velitele podplukovníka Aloise Sítka. Stejného dne vstoupil oddíl i do Chebu. Hlavní náplní práce Československého kombinovaného oddílu bylo zajišťovat řádný politických vězňů a budování strážních jednotek – Národní stráž. Vojáci zajišťovali kromě udržování pořádku v ulicích města, potravin, ubytování, také péči o válečné zajatce a osvobozené vězně. Během následujících dnů se hlídkám kombinovaného oddílu podařilo zadržet 26 německých vojáků. 4. května 1945 došlo k zatčení policisty Dressnera, který byl následně usvědčen z mučení a usmrcování vězňů. Chebští Němci byli postupně sesazováni z vedoucích funkcí. Řadě z nich byla dokázána nacistická minulost. Zdlouhavé obnovování městské správy zapříčinil především nedostatek českého obyvatelstva, kterého se mělo v chebském okrese nacházet pouze dvě procenta. Československý kombinovaný oddíl opustil na základě nařízení amerického velení Cheb dne 7. května 1945. O den později začalo

³⁴ Tamtéž, s. 59.

³⁵ SOKA Cheb, fond č. 314, Inventáře a katalogy fondů Okresního archivu v Chebu 1945–1971, s. 7.

v Chebu docházet k hromadnému návratu již zmíněných osvobozených vězňů. Jindřich Marek ve svém článku uvádí: „(...) dne 30. dubna, přišli do Chebu první čeští vězni osvobození z káznice v Bambergu, 8. května sem dorazilo asi 200 až 250 bývalých politických vězňů z bavorského Creussenu, kteří byli oblečeni do improvizovaných uniforem a měli zbraně (v předchozích týdnech se po boku americké armády, resp. přímo v jejich útvarech, zúčastnili bojů proti německým jednotkám).“³⁶ V kronice města Chebu je psáno následující: „V úterý dne 8. května 1945 přibyl první transport bývalých politických vězňů z káznice v Bayreuthu v počtu 100 mužů do Chebu.“³⁷ 9. května bylo za souhlasu amerických úřadů ustanoveno Oblastní československé velitelství Cheb spolu s oddíly Československé národní stráže, které za pomoci americké armády udržovaly klid a pořádek v Chebu a okolí. Oddíly ČNS byly v průběhu následujícího měsíce nahrazeny tzv. Revolučními gardami, které byly s konečnou platností zrušeny v červnu 1946 nařízením o likvidaci partyzánských a revolučních jednotek. 10. května došlo k zajištění budovy „Landgerichtu“, která se stala sídlem nově zřízeného policejního ředitelství. Taktéž došlo k převzetí správy věznice krajského soudu v Chebu. V následujících dnech byl zajištěn veškerý písemný materiál úřadoven NSDAP, který uprchnuvší úředníci nestihli zničit.³⁸ 16. května 1945 došlo k zahájení činnosti Okresní správní komise, které předsedal Ing. Hrubý. O několik dní později 22. května 1945 byla oficiálně městská civilní správa předána do rukou Místní správní komise, která byla zřízena na základě ustanovení prezidenta republiky ze dne 4. prosince 1944. Postupem času docházelo k vnitřním změnám MSK, které zapříčinily návraty osvobozených politických vězňů, kteří dočasně zůstávali v Chebu, do svých domovů a příchod českých obyvatel z řad

³⁶ MAREK, Jindřich, *Oblastní čs. vojenské velitelství Cheb*. In: DITTEROVÁ, Eva, Sborník Krajského muzea Karlovarského kraje, Cheb 2007, s. 103–105.

³⁷ SOKA Cheb, MNV 1945–1971, Kronika města Chebu 1945–1947, s. 41.

³⁸ Tamtéž, s. 31.

novoosídlenců. MSK v Chebu v průběhu své činnosti převzala organizaci městského úřadu a přidávala k ní nové útvary.³⁹ 1. prosince 1945 došlo k zřízení Osídlovacího úřadu za hlavním účelem evidence všech osob německé národnosti a k jejich plánovanému odsunu. Němci byli opatřeni evidenčními lístky pro hladký průběh vysídlovací akce.⁴⁰ Na sklonku roku žádal Osídlovací úřad ostatní veřejné úřady ke spolupráci: *„Aby bylo možno dosáhnouti úkolu o přesné evidenci těchto osob, žádáme všechny úřady o spolupráci tzn., aby každá změna v bydlišti, pracovní nasazení, povolení k odjezdu, přesun dobrovolný odchod atd. byla též písemně hlášena Osídlovacímu úřadu.“*⁴¹

3.5 „Divoký“ odsun na Chebsku a místní situace do konce roku 1945

Na Chebsku nedocházelo k násilným a krutým excesům páchaných na Němcích z řad českého obyvatelstva tak, jako na mnoha ostatních místech republiky. Hlavním důvodem relativně poklidné situace po osvobození i následného odsunu na Chebsku byl fakt, že se území nacházelo v americkém osvobozeném pásmu a bylo až do října 1945 spravováno americkou armádou, jejíž přístup k německému obyvatelstvu se na rozdíl od přístupu sovětské armády znatelně lišil.⁴² Jak popisuje pan Vincent z Chebska: *„Když se podíváte na to, kde se děla ta svinstva, tak je to jednoznačně na místech, kde byli Sověti. Narazil jsem tady na to, že když jely rabovací gardy a začaly se chovat bujaře a drze, tak je Američané hned uklidnili. Tady široko daleko nemáte žádné excesy.“*⁴³ Na základě dochovaných pramenů byl americký přístup vůči Němcům, obzvláště pak k německým ženám, více než vřelý. Jak je uvedeno ve zprávě Ředitelství národní bezpečnosti v Chebu ze dne 18. července 1945: *„V denním životě možno ovšem velmi často pozorovati důvěrné rozhovory amerických vojáků s německým*

³⁹ SOkA Cheb, fond č. 314, Inventáře a katalogy fondů Okresního archivu v Chebu 1945–1971, s. 2.

⁴⁰ SOkA Cheb, fond č. 266, karton N263, Inv. číslo 907.

⁴¹ Tamtéž.

⁴² ARBURG, Adrian von, STANĚK, Tomáš, *Organizované divoké odsuny? Úloha ústředních státních orgánů při provádění „evakuace“ německého obyvatelstva (květen až září 1945)*. In: Soudobé dějiny 13, 2006, 1–2, s. 30.

⁴³ HOUŽVIČKA, *Otisky historie*, s. 24.

obyvatelstvem ženského pohlaví. Děje se tak pravděpodobně proto, že Češky tohoto druhu se v městě vyskytují jen v mizivém procentu.“⁴⁴ I přesto, že pro americké vojáky platil přísný zákaz styku a mluvení s Němci, výjimku tvořily pouze německé děti, tento zákaz často porušovali. Ze zápisu schůzí OSK je známo, že si Chebané stěžovali na hluk v okolí biografu Apollo, který mladí američtí vojáci s Němkami navštěvovali.⁴⁵ Mírnější postoj amerických vojáků vůči Němcům se projevoval i v přístupu k provádění jednotlivých nařízeních, která Němce omezovala jako domovní prohlídky, snižování potravinových přiděľů, zavádění pracovní povinnosti, volnost pohybu, zabavování majetku apod.⁴⁶ Ve zprávě Hlavní správy Vojenského obranného zpravodajství (OBZ) z 2. srpna 1945 stojí: „Až na nepatrné výjimky možno říci, že Američané se chovají vůči Němcům skutečně kamarádsky. Americké jednotky poskytují v pohraničí ochranu německému obyvatelstvu, často i takovým způsobem, že úřední nebo i civilní osoby jsou uváděny v posměch před Němci. Zákroky z naší strany, pátrání po ukrytých zbraních, pátrání po odcizeném vojenském materiálu, zajišťování vojenských osob, osob podezřelých z členství v nepřátelské organizaci, jsou často úplně znemožněny. Každá z uvedených akcí smí se dít pouze s povolením amerického velitelství, které není obvykle uděleno. Prohlídky v obcích jsou povoleny pouze za přítomnosti amerického vojska, které do provádění prohlídek zasahuje a řídí je podle svého způsobu. Tím se stává, že mnohé prohlídky jsou pro naše orgány bezvýsledné.“⁴⁷ Postoj vůči českému obyvatelstvu byl poněkud odlišný. Američané měli v mnoha případech bránit československým státním orgánům při výkonu jejich činnosti. Střety s americkými vojáky nebyly ojedinělé, především z důvodu podstatně odlišných názorů, týkající se zacházení s německým obyvatelstvem. Američané zásadně

⁴⁴ ARBURG, *Výsídlení*, s. 670.

⁴⁵ SOKA Cheb, MNV 1945–1971, Kronika města Chebu 1945–1947, s. 77.

⁴⁶ ARBURG, *Výsídlení Němců*, s. 71.

⁴⁷ Tamtéž, CD příloha – Interní materiály VO1 v poradě na Hlavním štábu MNO.

odmítali zásadu „oko za oko, zub za zub“ a československé státní orgány kritizovali za jejich postup vůči Němcům během celé doby nuceného vysídlování. Důkazem je americký zákaz odsunu autochtonních Němců. V americkém osvobozeném pásmu tedy nedošlo k plošnému „divokému“ odsunu, na rozdíl od území kontrolovaného sovětskou armádou. Dle záznamů měli Američané dokonce shromažďovat materiály, které měly být podkladem, k případné argumentaci „proti československému způsobu odsunu Němců“.⁴⁸ Do června 1945 bylo zaznamenáváno v Chebu velké množství uprchlíků. Jednalo se výhradně o německé obyvatelstvo. Uprchlíci, kteří byli do města přiděleni v únoru a březnu 1945 byli pro československé úřady nežádoucí a bylo nutno je odsunout. Z důvodu velkého počtu těchto uprchlíků byly na Chebsku zřízeny dva sběrné tábory. Jeden se nacházel v areálu bývalé střelnice (*Schützenhaus*) a škole zvané *Schmerlingschule*. Dalším problémem byli bývalí němečtí vojáci, kteří městem procházeli z amerického či sovětského zajetí směrem na západ. Plynulý odliv vojáků a uprchlíků z Chebska komplikoval nedostatek dopravních prostředků. Železniční a autobusové spoje byly válkou značně porušeny, byl prováděn odsun pouze prostřednictvím vozů americké armády. Všem německým vojákům, kteří tou dobou procházeli Chebem, bylo nařízeno hlásit se tamním příslušným úřadům. Následně poté jim byly přidělovány oprávnění k překročení hranic. V případě, že některý z vojáků nebo jeho rodinný příslušník vlastnil motorové vozidlo, které v minulosti spadalo do vlastnictví německé armády, musel vozidlo ponechat na území Československa. Jedinou výjimku tvořili lékaři nebo sanitární pracovníci.⁴⁹ V květnu byl z Chebu vypraven pouze jediný větší transport, konkrétně dne 16. května, kterým bylo do západního Německa přepraveno na 1200 osob německé národnosti. Během měsíce byly poté provedeny ještě dva menší transporty. První z nich směřoval do západního

⁴⁸ SOKA Cheb, MNV 1945–1971, Kronika města Chebu 1945–1947, s. 71–72.

⁴⁹ ARBURG, *Vysídlení Němců*, s. 566.

Německa, do okolí města Bonn. Tímto transportem bylo odsunuto na 400 německých občanů, převážně se jednalo o ženy s dětmi. Druhý transport byl proveden za asistence aut britské armády a směřoval do Hannoveru a jeho nejbližšího okolí. Tímto způsobem bylo přepraveno na 200 Němců, taktéž se jednalo zejména o ženy a děti.⁵⁰

Dne 20. července 1945 vyšlo v Chebu platnost, na základě nařízení okresní správní komise, povinnost označení německého obyvatelstva. Stejně jako v ostatních pohraničních městech, i zde musel každý občan německé národnosti nosit na levé ruce viditelnou žlutou nebo bílou pásku s písmenem N jako Němec: *„Páska ze žluté látky široká 10 cm budiž viditelně nošena v nadloktí na levém rukávu vrchního šatu; pokud ženy nosí šat bez rukávu, připevní pásku na levé straně prsou (...) Žlutou pásku obstará si každý občan německé národnosti sám. Každý majitel (správce) domu a bytu se postará o to, aby nájemník nebo podnájemník, pokud je německé národnosti, byl přesně podle vyhlášky označen.“*⁵¹ Tato povinnost byla pověřenými orgány přísně kontrolována a v případě neplnění sankciována. Bílými páskami byli označeni chebští úředníci německého původu, kteří směli vykonávat činnost za účelem nerušeného úřadování. Ačkoliv nebyl mezi označeními značný rozdíl, byli úředníci v několika málo případech upřednostňováni před obyvatelstvem, které nosilo označení s žlutou páskou. Jednalo se například o obslužení v obchodě.⁵² Němci měli taktéž zakázáno nosit jakoukoliv část vojenských či jiných uniforem. V průběhu několika měsíců začali Němci obcházet povinnost nošení žlutých pásek. Jednalo se pak zejména o ženy: *„(...) ženy mají nositi pásku jen tehdy přes prsa, když mají oblek, který nemá rukávy. Ženy nosily však tuto pásku ve formě ozdob, nebo prostě tak přes prsa, že tuto pásku zakrývaly kabelkou, kterou držely v ruce.“* Zvláštní výjimku tvořili nacisté a „spolehlivé osoby

⁵⁰ Tamtéž.

⁵¹ CHMELÍKOVÁ, s. 88.

⁵² SOKA Cheb, MNV 1945–1971, Kronika města Chebu 1945–1947, s. 76–77.

německé národnosti“.⁵³ Na schůzi Koordinačního okresního výboru politických stran, která se konala 25. července, došlo k ustanovení, že právě tyto osoby budou označeni páskou rudé barvy. Dále bylo na schůzi rozhodnuto o ochraně vynětí skupin obyvatel z opatření proti Němcům a kolaborantům. Mezi tyto skupiny patřili osoby, jenž byly v době nacistické okupace drženi v koncentračních táborech, které byly odsouzeny za politickou činnost proti nacistickému režimu, dále v době okupace čelily perzekuci či jejich činy příkladně dokazovaly protinacistické mínění.⁵⁴ Na schůzi byla mimo jiné vytvořena komise čtyř místních Němců a tří Čechů, kteří představovali zástupce stran sdružených v Koordinačním bloku. Hlavní náplní komise byla především správa a prověřování antifašistů. V srpnu 1945 bylo za antifašistické označeno 706 chebských rodin. Celkový počet včetně rodinných příslušníků tedy činil 2842 osob německé národnosti. Jejich počet se však v průběhu následujících měsíců snižoval.⁵⁵

Potraviny si chebští Němci obstarávali na základě potravinových lístků, které jim byly přidělovány. Jejich množství odpovídalo takovému počtu, jenž dostávali Židé v době protektorátu.⁵⁶ Pro všechny osoby německé národnosti bez výjimky platil, na základě rozhodnutí ministerstva výživy, zákaz přidělu tabákových lístků – tzv. tabačenek.⁵⁷ Koordinačním výborem spojených politických stran bylo také rozhodnuto o prodejní době obchodů a řemeslnických závodů nebo o přednostním právu pro české obyvatelstvo, které se týkalo obsluhy v prodejnách, jenž bylo vyhlášeno nařízením 26. listopadu 1945: „*Majitelům živností se ukládá, aby ve svých živnostech přednostně obsloužili osoby české nebo slovenské národnosti před Němci.*“⁵⁸ Němcům byly taktéž vyhrazeny zvláštní nákupní a prodejní hodiny, které v Chebu platily od 15. do 18. hodiny odpolední.⁵⁹

⁵³ Tamtéž.

⁵⁴ SOKA Cheb, MNV 1945–1971, Kronika města Chebu 1945–1947, s. 76–77.

⁵⁵ Tamtéž, s. 85.

⁵⁶ Tamtéž, s. 58.

⁵⁷ Tamtéž, s. 61.

⁵⁸ CHMELÍKOVÁ, s. 89.

⁵⁹ Tamtéž, s. 128.

Němčina byla soustavně vytlačována. Čeština byla ustanovena jediným úředním jazykem, a to i ve školách či při bohoslužbách. V průběhu léta 1945 se proto na dveřích všech úřadů v Chebu, včetně těch železničních, objevily nápisy, které o tomto kroku občany důrazně informovaly. Cheb měl být zcela očištěn od všeho německého. Jedním z kroků, o kterém městská správa rozhodla, bylo přejmenování všech chebských ulic, ačkoliv často docházelo pouze k překladu původních názvů.⁶⁰ Dalším krokem, bylo ustanovení z 23. července, kdy bylo rozhodnuto o odstranění německých nápisů a hákových křížů z pomníků a hrobů na chebském hřbitově.⁶¹ V prosinci 1945 bylo chebskou OSK nařízeno odstranit pomník padlých německých vojáků, který byl postaven v roce 1912 jako upomínka na padlé vojáky pluku číslo 73, kteří v roce 1866 bojovali proti Prusku, a který se nacházel v sadech U horní brány.⁶² K jeho odstranění došlo v květnu 1946. Na jeho místě byl postaven nový pomník jako pocta amerických vojákům, kteří padli v boji za osvobození Chebu.⁶³ V průběhu srpna 1945 přestala říšská marka fungovat jako zákonné platidlo a byla postupně směňována za československou korunu. Taktéž bylo zcela zakázáno nadále užívat názvu Sudety.

Omezení, kterým museli Němci čelit, zasahovala a ovlivňovala všechny oblasti každodenního života. Byli zbaveni volebního práva, nesměli uzavírat smíšená manželství nebo sloužit v armádě. Jak uvádí Jitka Chmelíková: *„Němcům bylo zakázáno jezdit na kole či motocyklu, používat veřejnou dopravu, chodit po chodníku, svobodně pracovat, navštěvovat restaurace, hostince, kina, divadla, lázně a další veřejná zařízení. Byla také stanovena doba, po které Němci nesměli vyjít na ulici. Původně to bylo ve 20 hodin, později se tento čas posunul na 21.30. Němcům bylo rovněž zakázáno vlastnit hudební nástroje.“*⁶⁴ V srpnu 1945 na schůzi chebské Okresní správní komise bylo rozhodnuto o mimořádném

⁶⁰ SOkA Cheb, MNV 1945–1971, Kronika města Chebu 1945–1947, s. 71.

⁶¹ Tamtéž, s. 75.

⁶² Tamtéž, s. 128.

⁶³ Tamtéž, s. 170.

⁶⁴ CHMELÍKOVÁ, s. 89.

pracovním nasazením Němců. Zdraví jedinci byli nasazováni dle předem dohodnutého pracovního plánu – jednalo se zejména o odklízecí práce na chebském nádraží nebo výstavbě železničního mostu v nedaleké obci Tršnice.⁶⁵ V listopadu 1945 probíhalo celorepublikové promítání filmu Osvětim, který museli shlédnout i všichni chebští Němci. Výjimku tvořili pouze Němci pracující na renovaci chebského nádraží.⁶⁶

V průběhu července 1945 byl zaznamenán velký příliv repatriantů z Německa, kteří se do Československa vraceli právě přes Cheb. Na základě úředních zpráv se celkový počet obyvatel české nebo slovenské národnosti, kteří byli do Německa zavlčeni, odhaduje až na 1 300 000. Do konce srpna 1945 bylo z celkového počtu Němců z okresů Cheb, Aš, Loket, Falknov, Mariánské Lázně a Kraslice evakuováno kolem 10 %, což činilo asi 30–40 000. obyvatel. Odsun probíhal do západní zóny, výjimkou byla pouze britská okupační zóna. Z dosud odsunutých Němců odešlo asi 5 % dobrovolně.⁶⁷

Spolu s odsunem probíhal na Chebsku i proces osidlování českým obyvatelstvem. Poválečné hospodářství bylo nutno přeměnit na mírovou výrobu. Prvořadým úkolem bylo zajistit správný chod podniků. Dalším důležitým cílem národní správy bylo zajistit obnovu školství, zdravotnictví, tělovýchovy a kulturního a společenského života, čemuž měli čeští novoosídlenci pomoci. V září 1945 byli do Chebu novoosídlenci, především rodiny rolníků a deputátníků, z Táborska. Dle plánu mělo být do Chebu dosazeno až na 700 tábořských rodin. Každé z nich pak mělo připadnout 15 hektarů půdy, na které měly hospodařit.⁶⁸ Novoosídlence v Chebu přivítal sekční šéf ministerstva zemědělství Ing. Kořátko, v jehož projevu stálo: *„Vítáme české rodiny z Táborska na pohraniční půdě, kterou nám dává osvobozená republika, aby založila dobré existence Vám i Vašim rodinám, aby zajistila*

⁶⁵ SOKA Cheb, fond ONV, karton č. 5, inv. č. 817, Situační zpráva OSK.

⁶⁶ SOKA Cheb, MNV 1945–1971, Kronika města Chebu 1945–1947, s. 115.

⁶⁷ Tamtéž, s. 69.

⁶⁸ TÁBOR – Cheb. Chebsko, 1945, roč. 1, č. 35, 22. 9., s. 1.

*a zabezpečila na Chebsku hranice našeho státu (...).*⁶⁹ Do 26. října téhož roku přibylo na Chebsku, na základě zprávy Osidlovacího úřadu, 239 novoosídleneckých rodin z Táborska a z Kamenice. V lednu 1946 překročil počet českého obyvatelstva na Chebsku 11 000. Od roku 1938 to znamenalo navýšení o více jak 1 500 osob české národnosti. Téhož měsíce bylo Osidlovacím úřadem v Karlových Varech sděleno, že bude do Chebu přiřazeno 50 českých rodin z Rakouska, a kterým mají být přiděleny byty ve staré části Chebu. Dne 16. října 1945 se konala schůze chebské MSK, kde padlo usnesení o maximální hmotnosti zavazadel Němců a říšských příslušníků určeným k odsunu, které nesměla přesáhnout váhu 15 kilogramů. Dále bylo rozhodnuto o prodeji zkonfiskovaného německého majetku, který měl být prodáván na základě posouzení odhadců určeným soudem. *„Odhadci byli stanoveni zvláště pro zboží textilní, nábytek a umělecké předměty. Ve věci prodeje kožešin se usnesl MSK Cheb stanoviti jeden den k prodeji, který se bude konat ve skladišti za přítomnosti dvou kožišníků a městského úředníka. Pokud se týče drahých kovů, bylo usneseno, provésti roztřídění a odhad znalci a kovy uložit v tresorech peněžních ústavů.*⁷⁰ Zápisy schůze MSK ze dne 23. října téhož roku oznamovaly hladký průběh odsunu z Chebska. Současně bylo informováno o uvolněných bytech po Němcích, kvůli kterým bylo k říjnu 1945 podáno na 1000 žádostí.⁷¹

Na sklonku roku 1945 proběhl tzv. černý odsun. Němci, kteří měli být odsunuti, chtěli přes hranice dostat, co největší část majetku, k čemuž využívali tajný přechod přes hranice, zejména v obcích, které přímo sousedily s Bavorskem. Velké množství tajných zavazadel, která měla být nákladními auty převezena za hranice, bylo nalezeného i v chebském Poohří. V prosinci 1945

⁶⁹ SOkA Cheb, MNV 1945–1971, Kronika města Chebu 1945–1947, s. 99.

⁷⁰ Tamtéž, s. 110.

⁷¹ Tamtéž, s. 109–110.

byly na hranicích nedaleko Chebu zadrženy tři nákladní automobily plné Němců spolu s jejich majetkem, kteří se pokusili nelegálně uprchnout za hranice, a kteří byli následně zatčeni. Černý odsun praktikovala i americká armáda, která tak přepravila do Bavorska několik německých rodin i s majetkem. V průběhu téhož měsíce provedl Okresní osidlovací úřad v Chebu odsun několika německých obyvatel na Táborsko, kde byli nasazeni do zemědělských prací. Osidlovací úřad také prováděl zvláštní evidenci Němců, kteří byli zaměstnanci u národních správců za účelem dodržení vysídlovacího plánu.⁷²

Na základě sčítání lidu, které proběhlo v roce 1938, mělo v chebském okresu pobývat 78 732 obyvatel německé národnosti, z toho v Chebu samotném 35 540. Počet Němců nacházející se na Chebsku do prosince 1945 vzrostl. Jedním z důvodů byli uprchlíci, kteří se na území nacházeli, dalším důvodem byly povolenky k vystěhování do západní americké okupační zóny v Německu, které Němcům udělovalo mnoho vnitrozemních Okresních státních komor. Americké vojenské úřady pro civilní správu však těmto Němcům přechod hranic nepovolovali, takže na Chebsku přechodně ubytovaní.⁷³

3.6 Rok 1946 a organizovaný odsun na Chebsku

V lednu 1946 bylo v západních Čechách zřízeno 12 sběrných středisek, kde byli soustřeďováni Němci ze severozápadu a západu Čech. Každý transfer směřoval přes Cheb a mířil do amerického okupačního pásma. V měsíci klesal zájem o práci u tzv. německých specialistů. Z toho důvodu se chebská OSK rozhodla těmto nepostradatelným německým specialistům potvrzení, které jim zaručovalo vyjmutí z opatření proti ostatním osobám německé národnosti, s cílem zvýšit pracovní nasazení v naději, že nebudou vysídleni. 10. ledna 1946 došlo k zastavení odsunu jednotlivců německé národnosti. Současně byli chebští

⁷² Tamtéž, s. 116–121.

⁷³ SOkA Cheb, fond ONV Cheb, kniha 1, Zápisy z plenárních schůzí OSK.

úředníci vyrozumění, že všichni jednotliví němečtí občané, kteří překročili hranice, budou v následujících dnech vráceni americkými vojenskými úřady zpět do Chebu.⁷⁴ Tyto osoby byli po návratu na naše území internováni v táborech a posláni jako pracovní síla do dolů. Dále bylo úředníkům oznámeno, že jedinou možností při provádění odsunu budou hromadné transfery, které budou americkým úřadům předem nahlášeny. Jak je uvedeno v chebské kronice: „*OSK v Chebu se proto usnesl, že každý Němec, který bude zadržen při přecházení hranic, bude dán do tábora.*“⁷⁵ 24. ledna 1946 bylo v Chebu připraveno k odsunu dalších 1200 osoby německé národnosti. Mimo tento transfer bylo pár dnů předtím odsunuto 1224 uprchlíků odlišných národností, kteří byli soustředováni v internačním táboře na Moravě.⁷⁶ Do ledna 1946 opustilo Cheb a okolí na 8000 Němců. Jednalo se o osoby, které se přistěhovaly do pohraničí krátce před koncem druhé světové války a jež byly označovány jako „národní hosté“. Během stejného měsíce obdržel centrální Osídlovací úřad v Praze žádost, ve které zástupci OSK v Chebu, Lokti, Kraslicích, Aši a Falknov nad Ohří o urychlení odsunu uprchlíků, „národních hostů“, kterých se v západočeském pohraničí i nadále nacházelo přes 15 000. Tito uprchlíci pocházeli především z Horního Slezska a jednalo se zejména o matky s dětmi. Od počátku ledna 1946 probíhal odsun Němců, kteří měli být přesunuti do americké okupační zóny tak, že americké vojenské úřady přebírali jeden v vlak s odsunovanými Němci denně. Z Chebu odjížděly transporty po 1200 osobách (40 vagonů po 30 osobách) směrem do Bavorska, Bádenska-Württemberska a Hesenska, některé z nich také směřovaly do sovětské okupační zóny. Odjezdu předcházela ztráta občanských práv a internace ve sběrném táboře. Internační tábor v Chebu se nacházel mezi bývalými továrnami Eska a prádelnou

⁷⁴ SOkA Cheb, fond ONV Cheb, kniha 2, Zápisy z plenárních schůzí OSK, leden 1946.

⁷⁵ SOkA Cheb, MNV 1945–1971, Kronika města Chebu 1945–1947, s. 152.

⁷⁶ SOkA Cheb, fond ONV Cheb, kniha 2, Zápisy z plenárních schůzí OSK, leden 1946.

Seiler. Zřízení tábora se dle záznamů odhaduje na říjen 1945.⁷⁷ Tábor byl tvořen zpočátku tvořen osmi dřevěnými stavbami a byl přesunut z původního místa – obce Reichersdorf.⁷⁸ Tento internační tábor, o kapacitě čtyř tisíc míst, fungoval až do dubna roku 1947, kdy z něho byli propuštěni poslední Němci.⁷⁹ Sběrných středisek bylo v Chebu několik. Mezi největší patřil sběrný tábor v Pražské ulici, nacházející se poblíž dnes již neexistující kostela sv. Jodoka a tábor, který byl zřízen, v dnes již také neexistujícím, klášteře milosrdných sester v Hradební ulici.⁸⁰ První vlak s Němci byl z chebského nádraží vypraven 25. února 1946. Do března 1946 se počet odsunovaných zdvojnásobil, jelikož Američané přebírali dva vlaky denně. Hlavní vlna odsunů zde potom skončila v říjnu téhož roku. Jednotlivé transporty však odjížděly ještě na začátku 50. let.⁸¹ Na konci února 1946 zřídila OSK v Chebu finanční fond pro doplňování povolených částek pro odsunuté Němce, která činila 2 miliony říšských marek. Tyto peníze měly sloužit osobám německé národnosti, které Chebem projížděli z cizích vnitrozemních okresů. Hlavním důvodem bylo plynulé odbavování transferů, jelikož Němci, kteří nebyli vybaveni dostatečnou sumou povolených peněz, museli v Chebu čekat na náležité peněžité odbavení.⁸² V březnu 1946 bylo OSK v Chebu každé osobě německé národnosti nařízeno nepřekročit katastr obce, ve které žije. Jednalo se o opatření proti nezákonnému přechodu hranic, kterých v průběhu jarních měsíců přibývalo. V případě, že byli Němci zaměstnání v jiné obci, či zde vlastnili pozemky, museli se prokázat příslušným potvrzením. Každý občan německé národnosti musel nosit bílou pásku s číslem příslušné obce a razítkem MSK. V případě nezákonného překročení hranice katastru příslušné obce německým civilistům hrozilo kromě běžných trestů přiřazení do pracovního tábora.

⁷⁷ SOkA Cheb, ONV Cheb, kart. 70, inv. č. 287, Likvidace internačního střediska 1947.

⁷⁸ SOkA Cheb, Protokol o likvidaci ze dne 1. července 1946.

⁷⁹ SOkA Cheb, Likvidace internačního střediska 1947, Zápis z místního šetření ONV Cheb ze dne 22. května 1947.

⁸⁰ Tamtéž.

⁸¹ CHMELÍKOVÁ, s. 90–92.

⁸² SOkA Cheb, MNV 1945–1971, Kronika města Chebu 1945–1947, s. 158.

V březnu 1946 se vazbě Krajského soudu v Chebu nacházela manželka Konrada Henleina spolu s jejich nejstarší dcerou. Zbylé tři děti byly umístěny do internačního střediska v Aši u Chebu.⁸³ Během téhož měsíce zaznamenaly chebské bezpečnostní úřady větší množství požárů, střílení po automobilech na dopravních cestách či jiné trestné činy, které byli způsobovány německým obyvatelstvem. Jedním z takových případů bylo i vyhoření garáže chebského autodopravce Sishera, které se nacházely v Písečné ulici. Následně poté nechala chebská OSK poslat všechny Němce z okolí činu do internačního tábora. Také zavedla příležitostní noční čistky, které byly vykonávány hlídkami SNB. Jak stojí v kronice města Chebu: „*Hlídkami byli vyšetřováni všichni Němci, kteří se nevykázali povolením ke zdržování na ulicích v noční době, jakož i ostatní občané, kteří neměli řádných dokladů.*“⁸⁴ Všem příslušníkům německého národa byla od 14 do 16 let, u žen do 50 let, přikázána pracovní povinnost o víkendech. Taktéž bylo každý den rozhlasem opakováno znění vyhlášky z 9. března 1946 „o potrestání smrtí každého, kdo se dopustí jakéhokoliv násilného činu“. Znění vyhlášky doplňoval dodatek, který hrozil, že v případě opakovaných trestních činů může dojít k částečnému či úplnému odebrání potravinových lístků pro všechny Němce.⁸⁵ 29. března 1946 došlo k hromadnému transportu antifašistů. Ti si mohli na rozdíl od ostatních obyvatel německého národa zvolit, do jaké okupační zóny v Německu budou chtít být přiděleny a mohli si s sebou odvézt jak movitý majetek, tak i veškeré cennosti.⁸⁶

V průběhu dubna 1946 byly z Chebu vypraveny 4 vlaky s německými občany, které směřovaly do amerického okupačního pásma. V květnu 1946 obdržela okresní osidlovací komise ze strany osidlovací komise MSK dopis, který informoval o nutnosti vysídlení nejméně dalších 3000 německých obyvatel

⁸³ Tamtéž, s. 162.

⁸⁴ Tamtéž, s. 163.

⁸⁵ Tamtéž, s. 164.

⁸⁶ SOkA Cheb, fond č. 266, ONV Cheb, karton č. 70, inv. č. 847, Seznamy odsunutých německých antifašistů.

do konce měsíce téhož roku. V první řadě šlo o starce a početné rodiny, které byly nasazovány k zemědělským pracím.⁸⁷ Taktéž bylo v tomtéž měsíci osídlovacím úřadem MSK vydaná vyhláška pro české obyvatele, která sdělovala, že odsun probíhá na základě směrnic, jenž byly vydány ministerstvem vnitra, a že na jakékoliv pokusy o vynětí Němců z rejstříku jsou zcela zbytečné a nebudou brány v potaz.⁸⁸ Do konce měsíce byly z Chebu vypraveny tři německé transporty, v červnu potom dalších 6. Všechny směřovaly do americké okupační zóny. Kromě amerického pásma byli Němci transportováni i do sovětského okupačního pásma, a to v období července až října 1946.

V srpnu roku 1946 se v Chebu stále nacházelo 5800 obyvatel německé národnosti, které měli bát v následujících dnech odsunutí. Dále se zde nacházelo na 400 rodin, jejichž rodinní příslušníci byli vězněni v internačních táborech a na 300 rodin, jejichž členové byli nasazováni na žňové práce na Chebsku. Jak stojí v zápisu chebské kroniky: „*Odsun se v poslední době provádí za velkých potíží, poněvadž se provádí přes Bamberg do sovětského pásma (...) Poslední převozy Němců jsou vyhrazeny hlavně zemědělským silám.*“⁸⁹ Jednalo se o Němce, kteří hospodařili na usedlostech, které ještě neobsadili čeští hospodáři. Koncem léta ustala i hlavní vlna odsunů: „*Podle údajů uváděných pro okres Cheb žilo ve všech obcích v jeho působnosti v září 1945 celkem 75 189 Němců v únoru 1946 pak 60 240 a konečně pro březen 1947 se uvádí již pouhých 4701 osob německého původu. Z těchto údajů lze pak snadno vyvodit závěr, že zatímco před započítím hlavní vlny organizovaného vysídlování odešlo z Chebska zatím jen 14 949 Němců, v průběhu roku 1946 opustila chebský okres většina zde dosud žijícího německého obyvatelstva, celkem 55 539 osob.*“⁹⁰

⁸⁷ SOkA Cheb, MNV 1945–1971, Kronika města Chebu 1945–1947, s. 171.

⁸⁸ Tamtéž, s. 175.

⁸⁹ Tamtéž, s. 193.

⁹⁰ TOMS, Jaroslav, *K problematice odsunu Němců a osídlování Karlovarska (1945–1953)*. In: MARTINOVSKÝ, Ivan (ed.), *Minulostí Západočeského kraje* 21, 1985, s. 33.

Odsuny Němců na Chebsku probíhaly v minimální míře ještě během roku 1947. Do českého vnitrozemí bylo odsunuto 24 německých rodin, dalších 132 osob německé národnosti bylo posléze odsunuto do Německa. Jednalo se především o německé specialisty. Do konce roku 1947 se tak v chebském regionu nacházelo celkem 875 německých specialistů a 264 antifašistů.⁹¹

⁹¹ SOKA Cheb, ONV Cheb, kart. 70, inv. č. 847, zpráva bezpečnostní komise ze dne 17. 10. 1947.

4 Odsunutí Němci v poválečném Německu

4.1 Německo v prvních letech po skončení války

Německo se po prohrané válce nacházelo v kritickém stavu a muselo se potýkat se značnými materiálními i lidskými ztrátami. Města byla zničena následky spojeneckého bombardování a celá země se tak nacházela v troskách. Došlo k zhroucení infrastruktury, průmyslu a státního aparátu. Byly přerušeny dodávky elektřiny, vody nebo plynu. Nefungovaly telefony, pošta, taktéž došlo ke zhroucení veřejné dopravy.⁹² Všeobecná panika a stávající podmínky umocňovaly nárůst kriminální činnosti, zejména ve větších městech. Německé obyvatelstvo trpělo nedostatkem potravin a míst k ubytování. Lidé tak žili v provizorních ubytovnách, sklepech, nouzových obydlí a vojenských ubikacích.⁹³ Díky špatným existenčním podmínkám docházelo k zvýšení míry nemocí, jako byl tyfus, záškrť nebo tuberkulóza. Dalším z problémů, se kterým se muselo poválečné Německo potýkat, byl masový příliv odsunutých Němců ze střední či východní Evropy. Symbolem německé porážky se stala přítomnost okupačních armád USA, Francie, Velké Británie a Sovětského svazu. O rozdělení země mezi čtyři mocnosti bylo rozhodnuto v únoru 1945 na Jaltské konferenci. Mimo Francie, která spravovala menší území, byla všechna okupační území přibližně stejně velká. Výjimku tvořilo hlavní německé město Berlín, které ač se stalo součástí sovětské okupační zóny, bylo posléze spravováno všemi čtyřmi okupačními mocnostmi. Američané spravovali území Bavorska, Bádenska-Württemberska, Hesenska a Svobodného hanzovního města Brémy. Pod francouzskou okupační správu spadalo Porýní-Falc, Jižní Bádensko a Württembersko-Hohenzollernsko. Sársko nebylo formálně okupováno, mělo zvláštní autonomní status. Sovětský svaz okupoval Meklenbursko, Braniborsko, Sasko, Sasko-Anhaltsko a Durynsko. Britové pak spravovali zbylé spolkové země, a to Brunšvicko, Hannoversko, Lippe, Oldenbursko, Severní Porýní-

⁹² HAVELEK, Martin, *Kapitola z dějin lidského kapitálu. Kontinuita kádru nacistického Německa v poválečných ekonomických strukturách*, Brno 2012. Diplomová práce. Masarykova univerzita. Ekonomicko-správní fakulta, s. 10.

⁹³ MÜLLER, Helmut, KRIEGER, Karl Friedrich, VOLLRATH, Hanna, *Dějiny Německa*, Praha 1995, s. 322.

Vestfálsko, Schaumburg-Lippe, Šlesvicko-Holštýnsko a Svobodné a hanzovní město Hamburk.⁹⁴

V době, kdy bylo Německo okupováno, byla integrační politika, která měla zajistit hladký průběh asimilace nově příchozích obyvatel, řízena spojeneckými mocnostmi. Západní Spojenci však na proces začleňování dohlížely i po vytvoření Spolkové republiky Německo, k jejímuž vytvoření došlo v roce 1949. Dle spojeneckých mocností mělo nést Německo následky prohry druhé světové války v plném rozsahu, což znamenalo i přijetí a zajištění odsunutých Němců. Vysídlení Němci z Československa a dalších středoevropských států byli ze zákona ustanoveni jako rovnoprávní s místní německou populací. Platil pro ně však zákaz zakládat si vlastní politické strany, který ustanovil zákaz spolčování z roku 1946. Zákaz spolčování byl zároveň posledním opatřením ze stran okupačních mocností. Hlavním důvodem měla být již zmíněná asimilace nově příchozích obyvatel německé národnosti. Tento záměr se setkal s odporem starousedlíků, kteří zastávali přesvědčení, že za vysídlené Němce mají převzít zodpovědnost státy, které je odsunuly. Obtížnou situaci, ve které se následně po odsunutí, nově příchozí Němci ocitli, podtrhuje fakt, že ještě na počátku roku 1949 se chtělo 82 % vysídlenců vrátit do své původní vlasti.⁹⁵ Až do poloviny 50. let se vysídlenci potýkali s nezaměstnaností. I řadu let po ukončení odsun byla, dle statistik, nezaměstnanost odsunutých Němců značně vysoká. Přímá diskriminace a ignorace nebyla při hledání práce výjimkou. Potencionální zaměstnavatelé obcházeli vládní nařízení a zcela veřejně prohlašovali, že ve svém podniku nechtějí žádné vyhnance. K roku 1949 tvořili vyhnanci ve spolkových republikách SRN více jak polovinu nezaměstnaných. Práci si hledali podstatně déle než místní obyvatelstvo.⁹⁶

⁹⁴ Tamtéž, s. 320.

⁹⁵ GROSSER, Thomas, *Ankunft, Aufnahme und Integration aus der Sicht der Einheimischen. In: Haus der Heimat des Landes Baden-Württemberg* (Hrsg): *Angekommen! – Angenommen? Flucht und Vertreibung 1945 bis 1995*, Filderstadt 1996, s. 55.

⁹⁶ KOSSERT, Andreas, *Chladná vlast. Historie odsunutých Němců po roce 1945*, Brno 2011, s. 113–114.

4.2 Vysídlení v nové vlasti

Jak bylo již výše zmíněno, vypořádání se s masovými transporty nově příchozích obyvatel, představovalo pro poválečně Německo obrovský problém. Vysídlení museli čelit po příchodu do země klíčovými otázkám: jak si zajistit vlastní materiální existenci, jak si vysvětlit vyhnání ze svých domovů a v jaké podobě hledat formy politického uplatnění v novém prostředí. Vysídlení z Československa směřovali do sovětské a americké okupační zóny. V západní zóně byli rozmístěni především do třech spolkových zemí, a to do Bavorska, Dolního Saska a Šlesvicka-Holštýnska. Nejpočetnější vlna směřovala do Bavorska, jednalo se o dva miliony Němců. Do roku 1970 zde zastávali jednu pětinu obyvatelstva a vytvořili tu zcela nová města jako Geretsried, Neu Gablonz, Waldkraiburg, Tranureut, Neutraubling, Neuwildflecken a další.⁹⁷ Německým vyhnancům nebyly po příchodu do Německa často poskytnuty ani nejzákladnější potřeby nutné k životu. Místní starousedlíci vysídlenec ve většině případech ignorovali a dávali jim znatelně najevo, jakým způsobem nově příchozím obyvatelstvem pohrdají. Vysídlenec vnímali jako břemeno, výjimkou nebylo ani to, že je označovali za důvod prohrané války ze strany nacistického Německa. Jak je uvedeno ve výpovědi odsunuté ženy v knize Aleny Wagnerové: *„Platili jsme za chudé lidi a já si vzpomínám na mnoho nedůstojných scén. Přišli k nám třeba naši domácí a upřímně nám nabízeli, že jim zbyl bramborový salát, jestli si jej nechceme vzít, jinak že jej hodí prasatům.“*⁹⁸ Chebská rodačka Anneliese Bieberacher (rozená Probst) uvádí: *„Nejdříve nás Němci posypali práškem proti blechám, což se nás velice dotklo. Pak nás rozdělili do jednotlivých míst. Nás poslali do Heldenbergenu v okrese Friedberg v Hesensku. To byl začátek nového, ale smutného života. Dlouhá léta jsme byli bráni jako podezřelí uprchlíci. Přišli jsme*

⁹⁷ HOUŽVIČKA, Václav, *Návraty sudetské otázky*, Praha 2005, s. 329.

⁹⁸ WAGNEROVÁ, Alena, *Odsunuté vzpomínky*, Praha 1993, s. 66–67.

*o domov i o rodinu.*⁹⁹ Těžké to měly zejména matky s dětmi, které byly v mnoha případech odříznuty od celých rodin, především potom od svých mužů. Za sebe a své děti nesly v nové vlasti veškerou odpovědnost, izolace a hrůzné existenční podmínky je však často uchýlovaly k zoufalým činům. Jak je uvedeno v monografii Andree Kosserta: *„Ráno 1. května 1947 byly na statku v bavorské obci Sallinberg nalezeny tři mrtvé ženy – otrávená čtrnáctiletá dívka, její matka s otevřenými tepnami a babička oběšená.*¹⁰⁰ Každý přestupek, trestný čin či jakákoliv jiná tragická událost byla přisuzována odsunutým Němcům. Rozdíly mezi místní německou populací a vysídlenými Němci už nemohla být větší. Jak stojí v zápisu amerického důstojníka: *„V Bavorsku nebo možná v celém Německu neexistují rozdíly mezi nacisty a antifašisty, černou a červenou, katolíky a protestanty. Jediný rozdíl je mezi domorodci a uprchlíky.*¹⁰¹ Většina odsunutých Němců byla, na základě nařízení ze strany Spojenců, ubytována na německém venkově a menších městech, které byly válkou poškozeny jen minimálně. O rozdělení a umístování vysídlenců se staraly především církevní instituce, orgány německé sociální péče nebo německé Červený kříž. Další náplní práce těchto organizací byly byrokratické registrační procedury, lékařská vyšetření, očkování nebo odvšivení, k čemuž docházelo v okresních tranzitních táborech, které byly první zastávkou odsunutých Němců po příchodu do Německa.¹⁰² I na venkově se však vysídlenci setkaly s odporem místních. *„Do vesnic přicházeli vysoce kvalifikovaní obyvatelé z českých a slezských měst. Tady nebyli ničím. Místní je ignorovali a jejich bývalý sociální status nerespektovali. Kdysi samotní statkáři a sedláci museli dřít jako pacholci a zemědělstí dělníci; obchodníci, řemeslníci či odborníci z průmyslu museli často*

⁹⁹ *Osudy a tváře Chebu – Anneliese Bieberacher (rozená Probst).* In: Encyklopedie města Cheb [online], [cit. 17. 3. 2016]. Dostupné z: <http://encyklopedie.cheb.cz/cz/osudy-a-tvare-chebu/anneliese-bieberacher-rozena-probst>.

¹⁰⁰ KOSSERT, s. 59.

¹⁰¹ ERKER, Paul, *Revolution des Dorfes? Ländliche Bevölkerung zwischen Flüchtlingszustrom und landwirtschaftlichem Strukturwandel.* In: BROSZAT, Martin, HENKE, Klaus Dietmar, WOLLER, Hans (eds.), *Von Stalingrad zur Währungsreform. Zur Sozialgeschichte des Umbruchs in Deutschland,* München 1998, s. 384.

¹⁰² KOSSERT, s. 70.

celá léta pracovat jako pomocné síly v zemědělství,“ píše Andreas Eiyneck.¹⁰³ Většinou venkovskou společností přijati nebyli, a tak se uchýleli, navzdory zákazům Spojenců, do větších měst. Ta se ale proti vlně nově příchozích obyvatel rázně bránila. Na nejfrekventovanějších místech ve městě stály výstražné cedule, jako tomu bylo například v Brémách. Na ceduli, které stála na hlavním brémském nádraží, německy stálo: „*Už nemůžeme nikoho přijmout. Brémy zastavují příjem přistěhovalců.*“¹⁰⁴ Vyhnanci se tak v nové vlasti nacházeli bez ubytování a postupně i bez jídla. V roce 1946 byly v Německu sníženy denní přiděly potravin. Fyzická práce byla prakticky nemožná, chyběly zejména zásoby brambor a tuku. Hlavním východiskem byl černý trh, kde byly potraviny směňovány za spotřební zboží nebo tabákové výrobky. Odsunutí Němci však neměli nic, za co by mohli potraviny vyměnit, a tak se uchýlovali i k nejpodřadnějším činům jako bylo sbírání borových šišek nebo bukvic. Nejčastějším útočištěm vysídlenců se staly provizorní tábory, které na německém území stály až do 70. let 20. století. Zde byli odsunutí Němci alespoň z části ušetřeni výsměchu a šikaně ze strany místních. Část z nich v táborech zůstala až do jejich úplného zbourání a následně skončila v táborech po bezdomovce. Hlavním důvodem byla ztráta víry v lepší život a ztráta vůle začlenit se do společnosti.¹⁰⁵ Chování a postoj místních starousedlíků vůči přistěhovalcům bylo kritizováno ve světovém tisku i několik let po skončení odsunu, nejvíce se jednalo o americký tisk. Dne 16. června 1951 byl v německých novinách *Südkurier* zveřejněny výroky posledního zemského komisaře, generála Charlese P. Grosse, který prohlásil, že „*(...) německý národ očividně není ochoten uznat odpovědnost za řešení uprchlického problému*“ nebo že „*na celém světě neexistuje národ, který by byl tak málo ochoten převzít*

¹⁰³ EIYNCK, Andreas, *Alte Heimat – Neue Heimat. Flüchtlinge und Vertriebene im Raum Lingen nach 1945*, Lingen 1997, s. 65.

¹⁰⁴ KOSSERT, s. 61–63.

¹⁰⁵ CARSTENS, Uwe, *Die Flüchtlingslager der Stadt Kiel. Sammelunterkünfte als desintegrierender Faktor der Flüchtlingspolitik*, Marburg 1992, s. 473.

zodpovědnost jako ten německý".¹⁰⁶ Dle jeho slov také němečtí obyvatelé projevovali lhostejnost a neochotu pomoci svým odsunutým krajanům. Averse mezi vysídlenci a starousedlíky přetrvávala ještě na konci 50. let 20. století. O přistěhovalcích bylo hovořeno takto: „(...) *mají přehnané požadavky, jsou arogantní, staromódní, lhostejní a nespolehliví; je to jiný národ s jiným způsobem života a jiného vyznání; starousedlíkům závidí, a tím pádem jsou nespokojení*".¹⁰⁷ Naopak dle vysídlenců byli starousedlíci „(...) *sobečtí, bezcitní a lakomí, uprchlíky nechápou, vytlačují je a jednají s nimi jako s méněcennými, považují je za vetřelce, vykořisťují (...)*".¹⁰⁸ Vyhrocení vzájemných vztahů vedlo i ke skutečným politickým konfliktům. Za jeden z příkladů lze uvést protest v Pasově v místní *Nibelungenhalle*, kde se Svaz nových občanů (*Neubürgerbund*) v čele s redaktorem Güntherem Goetzendorffem vyhrazoval proti nedostatečnému utečeneckému zákonu, zatímco ve stejné budově zároveň probíhala schůze místní Bavorské strany (*Bayernpartei*), která naopak kritizovala „přesycení cizím živlem“ a „cizí okupací“.¹⁰⁹

4.3 Vysídlenecká politická aktivita

Spojenci, zejména americká vláda, uplatňovali radikální integrační politiku, což v praxi znamenalo, že návrat vysídlenců zpět do vlasti nebude za žádnou cenu umožněn. Cílem americké vojenské vlády byla maximální asimilace nově příchozích obyvatel. Ti se měli po příchodu do Německa rozdělovat tak, aby byly přetrhány veškeré sociální vazby z původní vlasti. Spojenecká nařízení však vyhnanci, toužící zejména po kontaktu s domovinou, obcházeli a zakládali nové organizace, které byly postupně zakazovány. Vysídlenci však i přesto pokračovali ve své činnosti, jen pod jiným názvem. Příkladem může být Sudetoněmecké

¹⁰⁶ KOSSERT, s. 76

¹⁰⁷ Tamtéž, s. 101.

¹⁰⁸ BADE, Klaus J., *Neue Heimat im Westen. Vertriebene, Flüchtlinge, Aussiedler*, Münster 1990, s. 91.

¹⁰⁹ KOSSERT, s. 161.

pomocné středisko (*Sudetendeutsche Hilfsstelle*), které se po jeho zákazu přeměnilo na Hlavní výbor uprchlíků a vysídlenců v Bavorsku (*Hauptausschuß der Flüchtlinge und Ausgewiesenen in Bayern*). Sdružení se stalo hlavním a nejlépe zorganizovaným článkem přesídleneckého hnutí sudetských Němců. Jeho hlavní činností byla zpočátku sociální a humanitární pomoc, později se zaměřilo i na charitativní aktivity.¹¹⁰ 15. února 1946 došlo ke zřízení jediné větší organizace, které mohla legálně fungovat, a to Pracovní společenství německých uprchlíků (*Arbeitsgemeinschaft deutscher Flüchtlinge e.V.*), které tvořilo na 15 000 členů a v jejímž čele stanul vyhnanecký politik Linus Kather. Mimo to, po celém Německu, vznikaly organizace pro pomoc v nouzi, tzv. landsmanšafty, které převážně spadaly pod křídla církve. I tyto organizace byly v průběhu roku 1946 zakázány. Ke zrušení zákazu o sdružování došlo během roku 1948. Hlavním cílem nově vznikajících zemských svazů bylo například zajištění bytů pro vysídlence, vyřizování nároků na podporu nebo obstarání kontaktu a hledání rodinných příslušníků. Činnost zemských svazů vyvrcholila o mnoho let později, konkrétně v roce 1957, kdy došlo ke vzniku komplexního spolku – Svazu vyhnanců (*Bund der Vertrieben, BdV*), jehož činnost stále funguje. V dnešní době jsou do svazů, kromě jednotlivých zemských svazů, zahrnuty i jiné spolky jako Svaz žen, Pracovní sdružení „Mladá generace v BdV“, Rolnický svaz vyhnanců nebo Tradiční sdružení východoněmeckých lehkých atletů.¹¹¹

4.4 Sídliště pro odsunuté Němce

Jedním ze symbolů poválečného Německa byly satelitní čtvrti, které vznikaly od 50. let 20. století na okraji každé německé obce a města. Výstavba těchto uzavřených sídlišť naznačovala, že se z přechodného pobytu v zemi pomalu, ale jistě stává pobyt trvalý. Satelitní osady znamenaly pro vysídlence krok

¹¹⁰ HOUŽVIČKA, s. 317.

¹¹¹ KOSSERT, s. 169–179.

k novému a lepšímu životu. Názvy ulic jako Chebská, Kladská, Sedmihradská, Štětínská nebo Olštýnská vypovídaly o tom, jací obyvatelé se zde usadili. Během roku 1953 bylo na popud stavebního družstva, založeného členy sudetoněmeckého landsmanšaftu, vybudováno sudetské sídliště v Bad Vilbelu. Mezi lety 1955–1957 zde bylo vystavěno 146 domů pro 1200 lidí, z nichž převážnou část tvořili sudetští Němci z Československa. Ti se na výstavbě osobně podíleli.¹¹² Bytová politika jednotlivých měst a obcí izolaci vysídlených Němců často ještě umocňovala. Sídliště měly být stavěny v takové dostatečné vzdálenosti od měst, aby byl zachován „vlastní krajanský život“, ale zároveň aby byli obyvatelé tanních sídlišť schopni využít pracovních příležitostí. Dle odpovědných činitelů tato bytová politika vycházela vstříc zájmu vysídlenců.¹¹³ Pan Willi Klaer, obyvatel satelitní čtvrti, která se nacházela ve Wittenu nad Rúrou popsal průběh její výstavby takto: *„Po konci války mě to zaválo do Dolního Saska, do okresu Uelzen. Na přelomu let 1952/1953 zveřejnil Církevní věstník, že se má ve Wittenu nad Rúrou stavět sídliště pro lidi vyhnané z vlasti. (...) Budoucí obyvatelé sídliště se museli přihlásit na pracovním úřadě a byli uvolněni z hledání zaměstnání, aby si mohli svépomocí vybudovat vlastní domov. (...) Když byly domy koncem června 1954 hotové, proběhlo losování (...) Každý obyvatel sídliště si vytáhl z klobouku pastora Seefeldta lístek, na kterém byla napsaná ulice a číslo domu.“*¹¹⁴ Obyvatelé sídlišť se vraceli ke starým zvyklostem a tradicím. Pořádali večírky, kulturní akce, krojované taneční zábavy, sloužili vlastní bohoslužby a mluvili nářečím, které znali z původní vlasti. Ačkoliv satelitní čtvrti zpomalovaly onu

¹¹² MÜLLER-HANDL, Utta, *Die Gedanken laufen oft zurück. Flüchtlingsfrauen erinnern sich an ihr Leben in Böhmen und Mähren und an den Neuanfang in Hessen nach 1945*, Wiesbaden 1993, s. 162.

¹¹³ KOSSERT, s. 134–135.

¹¹⁴ Tamtéž, s. 136.

žádanou integraci obyvatel, podpořily soudržnost odsunutých Němců, což se projevilo především v 70. letech 20. století, kdy do Německa dorazila vlna pozdně vysídlených obyvatel. Místní populace, která sem dorazila po konci druhé světové války, si zde vybudovala vlastní specifickou kulturní identitu a hromadně se vymezovala proti nově příchozím odsunutým jedincům.¹¹⁵

¹¹⁵ OBERPENNING, Hannelore, *Arbeit, Wohnung und die neue Heimat. Espelkamp – Geschichte einer Idee*, Essen 2002, s. 394.

5 Závěr

Násilným vysídlením německého obyvatelstva z Československa, jehož začátek je spojován s koncem druhé světové války, skončilo česko-německé soužití, které především na českém území přetrvávalo několik staletí. Odsunem ztratilo Československo přes třetinu dosavadních obyvatel, díky čemuž došlo k masové vnitrostátní migraci a k dodatečnému osidlování zejména v českém pohraničí. Odsunutí Němci neztratili pouze své domovy, ale následně se, po přesunutí do válkou poznamenaného Německa, museli potýkat s velmi těžkými podmínkami, jako byl hlad, nedostatek míst k ubytování nebo razantní odpor místních starousedlíků.

Mým hlavním cílem bylo popsat průběh celého odsunu, nejen z celé oblasti bývalého Československa, ale především z konkrétního regionu, v tomto případě z Chebska. V první části bakalářské práce jsem se zaměřila na jednotlivé etapy odsunu. Jsou zde popsány okolnosti, které doprovázely první etapu – „divoký“ odsun, včetně jeho největších vysídlovacích akcí jako byl brněnský pochod smrti. Během této fáze německého vysídlení, pro kterou jsou charakteristické zejména násilné excesy páchané na Němcích a neorganizovanost ústředních československých orgánů, bylo dle statistických údajů odsunuto na půl milionu Němců. V první kapitole jsem dále svou pozornost zaměřila na roli vítězných mocností, jejichž konference v Postupimi v létě 1945 se stala nejdůležitějším mezníkem celého odsunu. V poslední podkapitole jsem popsala fázi organizovaného odsunu, jehož přípravy skončily v lednu 1946. Tato vysídlovací etapa byla na rozdíl od „divokého“ odsunu řízen státními složkami a spojeneckou Kontrolní radou pro Německo. Hlavní vlna organizované odsunu skončila na podzim roku 1946. Během této fáze došlo k odsunutí na 1 500 000 Němců do amerického a k odsunu 750 000 Němců do sovětského okupačního pásma. Transporty s jednotlivými Němci pokračovaly i v dalších letech v rámci dodatečného odsunu.

Druhá, nejrozsáhlejší, kapitola bakalářské práce se věnovala odsunu Němců z Chebska. Snažila jsem se podrobně představit poválečnou situaci, která v chebském okrese panovala a nastítnit proces odsunu z tohoto území. Kapitola začíná popisem Chebska během let 1938 až do konce druhé světové války. Rok 1938 byl nejen pro chebský region zlomovým rokem, kdy byl na základě ustanovení Mnichovské dohody jako součást české pohraničí definitivně připojen k německé Třetí říši. Ve stejné podkapitole je také nastíněn negativní vývoj vztahů mezi českými Němci a chebskými obyvateli, který následující roky ještě více prohlubovaly. V hlavní části bakalářské práce jsem taktéž neopomněla zmínit průběh osvobození Chebu a okolí americkou armádou a její následné převzetí správy města, které trvalo až do podzimních měsíců 1945. V další podkapitole jsou zmíněny zajatecké tábory, které byly na Chebsku zřízeny nejen pro Němce, ale i pro jiné národnostní skupiny. Pozornost je věnována hlavnímu táboru, který se rozkládal na území chebského letiště. Majoritní část této kapitoly se zaměřuje na období od polovina května 1945 až do konce roku 1946, který ukončil pravidelné transporty s německým obyvatelstvem jak na Chebsku, tak i v celém Československu. V kapitole je zachycen popis každodenního života německého obyvatelstva předtím, než bylo odsunuto. Stejně jako v obecné části bakalářské práce, je i v této kapitole charakterizován „divoký“ a organizovaný odsun. Na Chebsku se, na rozdíl od jiných míst v Československu, neprojevil „divoký“ odsun v takové míře. Je rovněž známo, že zde nedocházelo k aktům hrubého násilí vůči místním Němci. Hlavním důvodem byla americká armáda, která byla zásadně proti utlačování německého obyvatelstva. Cheb se stal již po skončení války důležitým přechodným místem pro navrátilce z pracovních a koncentračních táborů nebo pro utečence, kteří nelegálně směřovali do Německa. Během organizovaného odsunu bylo z Chebska odsunuto kolem 65 000 Němců, kteří zde tvořili většinu obyvatel a jenž byli v následujících letech nahrazeni novoosídlenci zejména z českého vnitrozemí.

V poslední části mé práce jsem se snažila o reálné vyobrazení života a dlouhodobé integrace vysídlených Němců, kteří byli ze své vlasti odsunuti do válkou zničeného Německa. V kapitole je uvedena nejen stručná charakteristika poválečného Německa, ale především je zde popsána dlouholetá cesta vysídlených Němců za lepším životem a úplnou asimilací. Německo se po skončení druhé světové války muselo potýkat s nedostatkem základních potřeb. Dle vítězných spojeneckých mocností mělo nést následky prohrané války. Nově příchozí obyvatelé, kteří byli umístěni do sovětských a amerických okupačních pásem, se tak museli potýkat s existenčními otázkami, které o to více stěžovala ignorace ze strany místních obyvatel a neochota nově příchozí Němce začlenit do společnosti.

6 Seznam pramenů a odborné literatury

6.1 Nevydané prameny

Státní okresní archiv Cheb

Fond č. 314

- Inventáře a katalogy fondů Okresního archivu v Chebu Okresního archivu v Chebu 1945–1971

Fond č. 266

- karton č. N263, inv. číslo 907

Fond Městský národní výbor 1945–1971

- Kronika města Chebu 1945–1947

Fond Okresní národní výbor

- karton č. 70, inv. číslo 287
- karton č. 70, inv. číslo 847
- karton č. 5, inv. číslo 817
- Zpráva o činnosti ONV v Chebu

6.2 Odborná literatura

ARBURG, Adrian von, STANĚK, Tomáš, *Vysídlení Němců a proměny českého pohraničí 1945–1951. Duben–srpen/září 1945: „Divoký odsun“ a počátky osidlování*, Středokluky 2011.

BADE, Klaus J., *Neue Heimat im Westen. Vertriebene, Flüchtlinge, Aussiedler*, Münster 1990.

BENEŠ, Zdeněk a kol., *Rozumět dějinám. Vývoj česko-německých vztahů na našem území v letech 1848–1948*, Praha 2002.

BERAN, Jiří a kol., *Dějiny Karlovarského kraje*, Karlovy Vary 2004.

CARSTENS, Uwe, *Die Flüchtlingslager der Stadt Kiel. Sammelunterkünfte als desintegrierender Faktor der Flüchtlingspolitik*, Marburg 1992.

EIYNCK, Andreas, *Alte Heimat – Neue Heimat. Flüchtlinge und Vertriebene im Raum Lingen nach 1945*, Lingen 1997.

HAVELEK, Martin, *Kapitola z dějin lidského kapitálu. Kontinuita kádrů nacistického Německa v poválečných ekonomických strukturách*, Brno 2012. Diplomová práce. Masarykova univerzita. Ekonomicko-správní fakulta.

HOUŽVIČKA, Václav a kol., *Návraty sudetské otázky*, Praha 2005.

HOUŽVIČKA, Václav, NOVOTNÝ, Lukáš, *Otisky historie v regionálních identitách obyvatel pohraničí. Sebedefinice a vzájemné vnímání Čechů a Němců v přímém sousedství*, Praha 2007.

CHMELÍKOVÁ, Jitka, *Osvobození – Cheb 1945*, Cheb 2005.

KOSSERT, Andreas, *Chladná vlast. Historie odsunutých Němců po roce 1945*, Brno 2011.

KUČERA, Jaroslav, *Odsun nebo vyhnání? Sudetští Němci v Československu v letech 1945–1946*, Praha 1992.

MÜLLER, Helmut, KRIEGER, Karl Friedrich, VOLLRATH, Hanna, *Dějiny Německa*, Praha 1995.

MÜLLER-HANDL, Utta, *Die Gedanken laufen oft zurück. Flüchtlingsfrauen erinnern sich an ihr Leben in Böhmen und Mähren und an den Neuanfang in Hessen nach 1945*, Wiesbaden 1993.

NĚMEČEK, Jan, *Cesta k dekretům a odsunu Němců*, Praha 2002.

OBERPENNING, Hannelore, *Arbeit, Wohnung und die neue Heimat. Espelkamp – Geschichte einer Idee*, Essen 2002.

STANĚK, Tomáš, *Předpoklady, průběh a důsledky vysídlení Němců z Československa (1918–1948)*, Ostrava 1992.

STANĚK, Tomáš, *Odsun Němců z Československa*, Praha 1991.

ŠPALKOVÁ, Marie, *Horní Moštěnice. Kapitoly z dějin obce*, Horní Moštěnice 2006.

WAGNEROVÁ, Alena, *Odsunuté vzpomínky*, Praha 1993.

6.3 Odborné články

ARBURG, Adrian von, STANĚK, Tomáš, *Organizované divoké odsuny? Úloha ústředních orgánů při provádění „evakuace“ německého obyvatelstva (květen až září 1945)*. In: *Soudobé dějiny* 12, 2006, 1–2, s. 13–49.

ARBURG, Adrian von, STANĚK, Tomáš, *Organizované divoké odsuny? Úloha ústředních orgánů při provádění „evakuace“ německého obyvatelstva (květen až září 1945)*. In: *Soudobé dějiny* 13, 2006, 3–4, s. 321–376.

ERKER, Paul, *Revolution des Dorfes? Ländliche Bevölkerung zwischen Flüchtlingszustrom und landwirtschaftlichem Strukturwandel*. In: BROSZAT, Martin, HENKE, Klaus Dietmar, WOLLER, Hans (eds.), *Von Stalingrad zur Währungsreform. Zur Sozialgeschichte des Umbruchs in Deutschland*, München 1998, s. 367–425.

GROSSER, Thomas, *Ankunft, Aufnahme und Integration aus der Sicht der Einheimischen*. In: *Haus der Heimat des Landes Baden–Württemberg (Hrsg): Angekommen! – Angenommen? Flucht und Vertreibung 1945 bis 1995*, Filderstadt 1996, s. 49–67.

MAREK, Jindřich, *Oblastní čs. Vojenské velitelství Cheb*. In: DITTEROVÁ, Eva, *Sborník Krajského muzea Karlovarského kraje*, Cheb 2006, s. 100–118.

TOMS, Jaroslav, *K problematice odsunu Němců a osídlování Karlovarska (1945 – 1953)*, In: MARTINOVSKÝ, Ivan (ed.), *Minulostí Západočeského kraje* 21, Plzeň 1985, s. 27–54.

6.4 Periodika

Chebsko, 22. 9. 1945, roč. 1, č. 35.

6.5 Internetové zdroje

Železniční transporty a pochody smrti vězňů koncentračních táborů a válečných zajatců přes české země zima a jaro 1945. In: České národní listy [online], [cit. 25. 2. 2016]. Dostupné z: http://www.ceskenarodnilisty.cz/clanky/Pochody_smrti.htm.

Zajatecký tábor na Chebském letišti. In: Sudetenland [online], [cit. 10. 2. 2016]. Dostupné z: <http://sudetenland.cz/zajatecky-tabor-chebskem-letisti/>.

Osudy a tváře Chebu – Anneliese Bieberacher (rozená Probst). In: Encyklopedie města Cheb [online], [cit. 17. 3. 2016]. Dostupné z: <http://encyklopedie.cheb.cz/cz/osudy-a-tvare-chebu/anneliese-bieberacher-rozena-probst>.

7 Resumé

This bachelor's thesis describes the displacement of German population and Czech-German relationships after the end of Second World War. Displacement of German citizens from Czechoslovakia had a major influence on the republic, especially on Czech board area which is known as Sudeten.

This work is divided into three chapters. The first part describes "wild" expulsion of Germans which happened between May and August 1945. This chapter also contains a description of the second phase of German's displacement that started after the Potsdam Conference and lasted till the end of 1946. During Potsdam Conference was decided about the final agreement for the transfers of German population. Second part of this work is concerned with displacement of Germans from Cheb. It describes the liberation of the city by US Army or local internment camps for Germans. Major part of this chapter illustrates the post-war situation in the city and the shape and circumstances of German's transports from Cheb region. Last chapter is focused on the arrivals and next lives of displacement Germans in their new homes in post-war Germany.

The work on this bachelor's thesis initiated my own interest in this topic. For me and the other citizens of Cheb is this topic still very actual. I hope that through this work I was able to illustrate the displacement of Germans in sufficient way and satisfy a potential future readers of this work. For the writing of this thesis I used secondary literature also as primary sources from the city archive of Cheb.

8 Přílohy

Příloha 1:

Článek v novinách o příjezdu Adolfa Hitlera do Chebu.

Dostupné z: http://www.tyden.cz/rubriky/domaci/historie/o-nas-bez-nas/3-rijen-1938-adolf-hitler-v-chebu_83468.html, [cit. 2.4.2016].

Příloha 2:

Návštěva Adolfa Hitlera v Chebu. Dostupné z: <http://www.moderni-dejiny.cz/clanek/hitlera-zaskocila-masova-polevka-nemeckeho-porucika-statecny-starosta/>, [cit. 1. 4. 2016].

Příloha 3:

č. j.: 59/48

Všechny rodiny, které
bydlely v chebském okresu.

Titl.
Okresní národní výbor
v C h e b u.

V příloze zasílám 9 žádostí a opisy povolenacích výměrů k vystřhování rodin, které bydlely v chebském okresu. Tyto rodiny byly již před delším časem přeumuty na práci do vnitrosení a nyní na základě lékařsky zjištěné neschopnosti k práci, jsou soustředěny ve sběrném středisku ve Stříbře, kde vyčkávají odsunu do Německa. Vzhledem k tomu, že odsun do Německa ze zdejšího okresu velmi pomalu pokračuje a pro nejbližší budoucnost není vůbec žádná naděje. Tyto rodiny prosí o zařazení do odsunovací akce a zavazují se, že výlohy spojené s odsunem si hradí ze svých prostředků.

V daném případě jde o osoby, které jsou již několik měsíců ve zdejším sběrném středisku a jejich finanční prostředky jsou velmi skromné. V zájmu dosažení úspor prosí tyto osoby o povolení, by mohly zde ve Stříbře odjetí ve stanovené lhůtě přímým vagonem do Selbu v Německo, určený pro spojovacího důstojníka americké okupační armády. Tím by se značně dopravní výlohy zmenšily a současně by bylo uspořeno překládání v Chebu. Tyto osoby jsou připraveny se zavazadly po 70 kg pro osobu.

V případě, kdyby této prosbě nemohlo být z jakýchkoliv příčin vyhověno, prosí se o vyrozumění a případně odělení překážek na odsunového referenta ONV ve Stříbře. Pakliže této naší prosbě bude vyhověno, prosím o vystavení a zaslání příslušných Permit průkazů. Případné výlohy spojené s vydáním průkazů budou zaslány obratem.

Styčný důstojník u ONV Stříbro:
Odsunový referent:
W. Seidner Kötter

OKRESNÍ NÁRODNÍ VÝBOR V CHEBU	13. V. 1948	541/48-om	M
13. V. 1948	7. V. 1948	15049	5 Kewla Sbir

na vidění *Kötter*

Zpráva Okresního národního výboru v Chebu o dodatečném odsunu chebský Němců.

Státní okresní archiv Cheb, fond č. 266, karton č. N396, inv. č. 1007.

Příloha 4:

OKRESNÍ NÁRODNÍ VÝBOR V
DISTRICT NATIONAL COMMITTEE AT C h e b u .

C. No. 86-48-ods. v Chebu dne 16. února 1948

POVOLENÍ — MOVEMENT AUTHORITY

Okresní národní výbor v Chebu. povoluje
District National Committee at Chebu. gives hereby authority to

Schreiber Edvin, Hoferová Ella, Deanková Marie, Hiecke Werner
Krausová Berta, Zimmermann Richard, Windirah František, Haberzetzl Frant.

narozenému dne _____ v _____
born on _____ in _____

bytem v _____
residing in sběrném středisku v Chebu

cestu z _____ do _____
to travel from Chebu to USA, přes Německo

v době od _____ do _____
in the time from 14. února 1948 to 16. února 1948. 1948

Účel cesty:
Reason for movement: Dobrovolná vysídlení přes Selb

Zádá se, aby kontrolní orgány usnadnily majiteli tohoto povolení cestu.

Při překročení hranic prokáže se majitel tohoto povolení současně fotografií opatřenou legitimací

č. _____ vydanou dne _____

The Controlling Organs are requested to facilitate to the holder of this document the described journey.

On passing the frontier the holder of this authority has to prove simultaneously his identity by producing his identity card furnished with his photograph, and issued on _____

Povolení k dobrovolnému vysídlení z roku 1948.

Státní okresní archiv Cheb, fond č. 266, karton č. N397, inv. č. 1007.

Příloha 5:

Forma odsunu	České země	Slovensko	ČSR
Neorganizovaný odsun	650 000	10 000	660 000
Organizovaný odsun	2 100 000	156 000	2 256 000
Dodatečný odsun 1. 1. – 22. 5. 1947	70 000	10 000	80 000
Úhrnem	2 820 000	176 000	2 996 000

Údaje o celkovém počtu odsunutých Němců Státního statistického úřadu.

Dostupné z: http://www.valka.cz/14778-Odsun-sudetskyh-Nemcu-po-druhe-svetove-valce-ekonomicke-a-politicke-souvislosti#p14778_28, [cit. 2. 4. 2016].

Příloha 6:

Vertriebenentransporte aus dem Stadt- und Landkreis Eger im Jahre 1946						
1946 am	Zahl der Vertriebenen	Zahl der beteiligten Gemeinden	darunter Personen	aus	Bestimmungs- Ort	Land
25. 2.	829	17	662	Eger	Bamberg	Bayern
17. 3.	222	20	–	–	Korbach	Hessen
2. 4.	1207	19	742	Franzensbad	Bamberg	Bayern
15. 4.	1101	18	424	Eger	Dachau	Bayern
29. 4.	420	44	28	Scheibenreuth	Mellichstadt	Bayern
30. 4.	1193	7	447	Fleißen	Allach	Bayern
8. 5.	633	54	61	Gaßnitz	Bayreuth	Bayern
17. 5.	1189	15	944	Eger	Friedberg	Hessen
28. 5.	1269	56	581	Eger	Sandbach	Hessen
1. 6.	1163	13	1072	Eger	Fritzlar	Hessen
5. 6.	1204	10	343	Oberlohma	Fulda	Hessen
11. 6.	1120	48	312	Eger	Sandbach	Hessen
17. 6.	1205	34	549	Eger	Wetzlar	Hessen
22. 6.	1205	18	679	Eger	Wetzlar	Hessen
28. 6.	1158	27	561	Eger	Wetzlar	Hessen
3. 7.	1199	30	411	Schönbach	Wetzlar	Hessen
10. 7.	1010	26	524	Eger	Hanau, Höchst, Rüdesheim	Hessen
24. 7.	1196	24	908	Eger	Dachau	Bayern
31. 7.	1210	41	399	Eger	Kelheim, Neumarkt Griesbach	Bayern
28. 8.	1102	37	240	Eger	Neu-Ulm	Bayern
28. 8.	1121	44	234	Eger	Neu-Ulm	Bayern
12. 9.	1164	65	540	Eger	Würzburg	Bayern
12. 9.	1155	66	543	Eger	Würzburg	Bayern
13. 9.	1096	54	337	Eger	Schwabach	Bayern
14. 9.	1091	63	317	Eger	Schwabach	Bayern
19. 9.	1080	23	424	Eger	Allach	Bayern
1. 10.	1228	59	399	Eger	Allach	Bayern
8. 10.	1090	64	177	Eger	Regensburg	Bayern
8. 10.	1199	67	174	Eger	Regensburg	Bayern
15. 10.	1180	62	128	Schönbach	Bamberg	Bayern
20. 10.	601	73	68	Liebenstein	Wiesbaden, Höchst,	Hessen
21. 10.	1240	–	–	–	Lauterbach	Hessen

Tabulka chebských transportů v roce 1946.

Dostupné z: <http://absolventi.gymcheb.cz/2008/evkukra/soc-prilohy.html#22>,
[cit. 27. 3. 2016].